

ਸਲਾਹੀਯਤ

Salahiyat
صلاحیت

ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਤਾਜ਼ੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।
(ਫੋਟੋ ਕੋਰਟਸੀ: ਡਾਨ)

ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਵਾਢੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਜੋ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਜਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਵਿਸਾਖੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਿਨ 1699 ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ 10ਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੰਥ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਸੀ।

ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੀ ਵੀਨਾ ਭਾਟੀਆ ਦੀ ਮਾਤਾ ਲੀਲਾ ਭਾਟੀਆ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

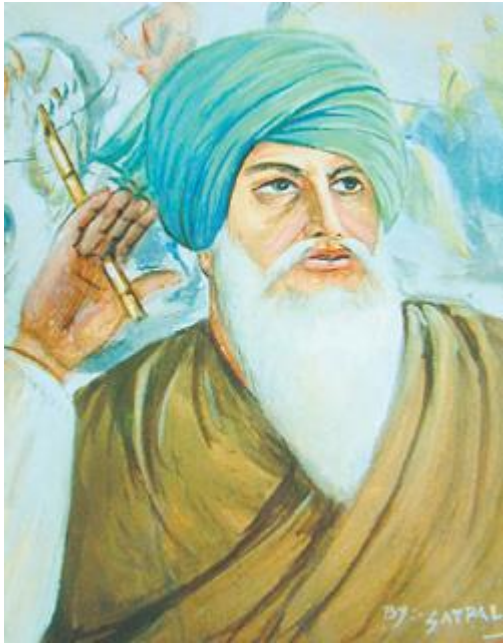
(ਸਵਰਗੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲੀਲਾ ਭਾਟੀਆ)

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲੀਲਾ ਭਾਟੀਆ ਗਲੀ-ਨੰਬਰ-4 ਗੁਰੂਨਾਨਕਪੁਰਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ) ਦੇ ਮੇਲਾ ਰਾਮ ਭਾਟੀਆ ਦਾ ਵਿਆਹ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਐੱਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐੱਸ. ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੈਕਟੀਨਰ ਡਾ. ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਭਾਟੀਆ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤਾਂਵਾਲਾ ਗੇਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਸੋਨੀ ਭਾਟੀਆ ਅਤੇ ਧੀ ਵੀਨਾ ਭਾਟੀਆ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿੱਚ ਸੈਟਲ ਹੋ ਗਏ।

ਭੰਨ ਵੇ ਸੱਤਾ,
ਤਨੂ ਮਿੱਤਿਏਈ ਦੇ ਘਾੜਿਆਂ
ਤੂ ਜਾਣਾ ਧਾਕ ਮਹਿਬੂਬਾ ਦੇ ਅੱਜੈ
ਇਕ ਤੇਈਨ ਫੜਾ, ਦੂਜਾ ਪਾਣੀ ਫੜਾ
ਤਿੱਜੀ ਪੈਂਦੀ ਆਫ਼ਤ ਤਹਿ,
ਚੁੱਦੇਈ ਵਾਲੀ ਬਹਾਂ ਸੱਜਣਾ ਦੀ,
ਤੇਈਨ ਜਾਣਾ ਗੱਲ ਵਿਚ ਪੈ
ਨੇਕ ਨਸੀਬ ਨੇ ਤੇਰੇ ਘੜਿਆ
ਅੱਸੀ ਏਵਿਓਨ ਉਮਰ ਗਾਵੀਏ

ਪੀਸ ਆਫ਼ ਬਰੋਕੇਨ ਪਿਚਰ ਰੀਪਲਾਈਜ਼:

ਭੰਨ ਨਾ ਸੱਤ ਚੂਰ ਨਾ ਕਰ,
ਅਨੱਸਾ ਬੜੇ ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਪਾਏਈ,
ਪਾਹੇਲੇਈ ਮਾਰ ਕਾਨਹਿਯੈਨ ਦੀ ਖੱਡੀ,
ਫੇਰ ਘਰ ਕੁਮਾਹਰਿਓਨ ਆਏਈ,
ਥਾਪੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਤੇ
ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋਯੇਈ,
ਫੇਰ ਅੱਗ ਤੇ ਸੀਸ ਚਾਦਾਏਈ
ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੱਮਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਧਾਕ ਮੁਹਬੂਬਾ ਦੇ ਆਏਈ

ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ (1780-1862)

ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ (1782-1862), ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਡਾਲਾ ਵੀਰਮ ਵਿਖੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਕਵਿਤਾ 'ਵਾਰ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ', ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਜੰਗਨਾਮਾ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ' ਜਾਂ 'ਹਿੰਦ ਪੰਜਾਬ ਦਾ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਜੰਗ.

ਅਪ੍ਰੈਲ 2024 ਭਾਗ-3 ਨੰ-4

1 ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਆਖਿਆ:.....	7
2. ਕੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ-ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਿੰਧੂ ਸਭਿਅਤਾ?:.....	32
3. ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ: ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨਾ ਬਹਾਨੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ:	41
4. ਸ਼ਰਾਬ: ਭਾਰੀ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ:.....	50
5. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਿਰਸਾ:.....	70
6. ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਯੋਗਦਾਨ:.....	72
7. ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ:	73
8. ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ:.....	74
9. ਪੰਜਾਬੀ ਡਿਗਦੇ ਧੰਦੇ ਬੋਲ:.....	75
10. ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਲੋਕ:.....	77
11. ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ:.....	79
12. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਾਮਵਰ ਪਰਿਵਾਰ:	81
13. ਖਜ਼ਾਨਾ ਕਾਰੋਬਾਰ:.....	83
14. ਇਤਿਹਾਸਕ ਖਬਰਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ:.....	85
15. ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ:	86
16. ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ:	93
17. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਇਵੈਂਟਸ:	97

ਡਾ.ਐਸ.ਐਸ ਭੱਟੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਜਨਮੇ [24 ਜੂਨ 1938] ਡਾ. ਐਸ.ਐਸ. ਭੱਟੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਬਹੁਮੁਖੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਕਾਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦਿ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਦੁਆਰਾ "ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਮਿਸਟਰ ਵਰਸੈਟਿਲਿਟੀ" ਦਾ ਉਪਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਪੀਐਚਡੀ ਕੀਤੇ ਹਨ: (i) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਨਾਗਰਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਆਦਿ [1991]; (ii) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜਪੁਜੀ ਬਾਰੇ: ਇੱਕ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ [2000]; ਅਤੇ (iii) ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਸੁਹਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਉੱਤੇ [2008]।

ਉਸਨੇ 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟਾਂ ਜੇ.ਏ. ਸਟੇਨ, ਏ.ਪੀ. ਕਾਨਵਿੰਡੇ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਨਾਲ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ, ਕਲਾ, ਅਤੇ ਸਬੰਧਿਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਭੀਰ, ਵਿਆਪਕ-ਆਧਾਰਿਤ ਖੋਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਮਾਸਟਰਜ਼ [ਐਮ. 1983 ਵਿੱਚ ਕੁਈਨਜ਼ਲੈਂਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਖੋਜ ਥੀਸਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਰੌਕ ਗਾਰਡਨ [ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ 1973 ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ] ਨੂੰ "ਆਊਟਸਾਈਡਰ ਆਰਟ" ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜੀਵਤ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਡਾ: ਭੱਟੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ, ਕਾਰੀਗਰਾਂ, ਬਿਲਡਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ ਜੋ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨਕਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਮਸਜਿਦ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ, ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ [1905-1993], 1930 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਕੌਂਸਲ ਚੈਂਬਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ। ਡਾਕਟਰ ਭੱਟੀ ਦਾ ਜਨਮ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਚਾਰ ਭੈਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ, ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬੀ.ਆਰ. 1960 ਵਿੱਚ ਸਰ ਜੇਜੇ ਕਾਲਜ ਆਫ਼ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ, ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ, ਉਸਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ [ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ] ਦੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਮਝ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਚਨਾਤਮਕ ਬਹੁਮੁਖੀਤਾ ਅਤੇ ਉੱਤਮਤਾ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਖੋਜ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਮਾਸਟਰ ਸਨ [ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਉਸਦਾ ਲੇਖ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ], ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ, ਮੂਰਤੀ, ਲੱਕੜ- ਨੱਕਾਸ਼ੀ, ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ, ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਤੀ ਦੀ ਗ੍ਰੀਕੋ-ਭਾਰਤੀ ਸ਼ੈਲੀ। ਉਹ ਕਈ ਸਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੁਸ਼ਤੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਸ਼ਤੀ ਡਾ: ਭੱਟੀ ਦੀ ਵੀ ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈ।

ਡਾ: ਭੱਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਬਹੁਮੁਖੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਦੁਰਲੱਭ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਹੋਲਿਜ਼ਮ [ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਲਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ] ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਲੇਖ “ਦਿ ਸਕੋਰਜ਼ ਆਫ਼ ਸਪੈਸ਼ਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ” 1978 ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖਬਾਰ ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਘੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਕਲਾ ਦੀਆਂ 2,500 ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਉਰਦੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ 4,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਹਨ।

ਉਸਨੇ ਲਗਭਗ 30 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਲਾਈਫਟਾਈਮ ਅਚੀਵਮੈਂਟ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਰੁੜਕੀ ਕੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਰਿਸਰਚ ਅਵਾਰਡ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਡਾ: ਭੱਟੀ ਨੇ 700 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੇਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ 35 ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ 20 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ [ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖਬਾਰ] ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਲਾ ਆਲੋਚਕ ਸੀ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ [1984-1996] ਦੇ ਡੀਨ, ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਅਤੇ ਫਾਈਨ ਆਰਟਸ ਦੇ ਫੈਕਲਟੀ
ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੈਨੇਟਰ ਸੀ।

ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਡਾ.ਐਸ.ਐਸ ਭੱਟੀ

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਦਿਲਚਸਪ ਸਫ਼ਰ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ, ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕਲਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਧਰਮ, ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਭੁਤ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਲਈ ਵਿਲੱਖਣ ਮਨੁੱਖੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦੀ। 64 ਲਲਿਤ ਕਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਤਾ ਦੇ ਕੱਦ ਤੱਕ ਵਡਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਮੁੱਖ ਦੇਵਤੇ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਚੌਦਾਈਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸੋਲ੍ਹੇਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ 64 ਲਲਿਤ ਕਲਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਲੇ ਚਾਰ ਉਤਰਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਹਨ: ਸੰਗੀਤ, ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ, ਮੂਰਤੀ, ਅਤੇ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ। ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਜਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ - ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਵਿਤਾ 64 ਲਲਿਤ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ ਜੋ ਚੁੱਪ ਮੋਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਆਪਣੇ ਲਈ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ, ਪੇਂਟਿੰਗ, ਮੂਰਤੀ ਕਲਾ, ਅਤੇ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਕਲਪਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ, ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੁਨਰਾਂ, ਵਿਧੀਆਂ, ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਲਿਖਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕਵਿਤਾ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੰਚਾਰਕ ਹੈ - ਅਤੇ, ਬੋਲਣ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿੱਚ, ਹੋਰ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਕਵਿਤਾ ਭਾਵਨਾ, ਤਰਕ, ਕਲਪਨਾ, ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਫੈਕਲਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਤੈਨਾਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਵਨਾ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ, ਮਨੋਦਸ਼ਾ, ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਸਥਾਨਾਂ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਰਕ ਸੋਚਣ, ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਨਿਰਣੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਕਲਪਨਾ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਜਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ, ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਫੈਕਲਟੀ ਹੈ ਜੋ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੂਝ-ਬੂਝ, ਸੁਚੇਤ ਤਰਕ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕੀ ਨਿਊਰੋਸਰਜਨ ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਰੋਜਰ ਡਬਲਯੂ ਸਪੇਰੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਆਧੁਨਿਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਖੋਜ ਨੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਨ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਖੱਬੇ ਗੋਲਾਕਾਰ ਦਾ ਸੇਰੇਬੁਲ ਫੰਕਸ਼ਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਵਨਾ ਸੱਜੇ ਗੋਲਿਸਫਾਇਰ ਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਲਬਰਟ ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਨੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੂਰਬ ਵਿਚਲੇ ਭਾਰਤੀ ਹੋਮੋ ਸੇਪੀਅਨਜ਼ ਦੇ ਸੱਜੇ-ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਖੱਬੇ-ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਭੂਗੋਲਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰਬ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਡੁੱਬਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦਿਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਧੁਰੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣ ਦੁਆਰਾ ਬਣਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੂਰਜ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰਬ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਥਾਨ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗ੍ਰਹਿ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਉਪਯੋਗੀ ਨੈਵੀਗੇਸ਼ਨਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਣ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਾਪਾਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ, ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਣ, ਸੂਰਜ ਮਾਰਗ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨਾਂ ਦੇ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਵਲਵਲੇ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨੀ ਜੋ ਧਰਮਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੁਣ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਨਾ ਭੁੱਲਣਯੋਗ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ!

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਭੂਗੋਲਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ, ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਗੋਲਾਕਾਰ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਤਰਕ ਦੀਆਂ ਫੈਕਲਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿਮਾਗੀ ਕਾਰਜ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਤਰਕ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਕੋਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਧਰਮਵਾਦੀਆਂ ਕੋਲ ਮਿੱਥ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਲਈ ਥਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਿੱਥਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ

ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਨੂੰ ਫੇਬ ਫਿਕਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਇੰਸ ਫਿਕਸ਼ਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਲਪਨਾ ਹੁਣ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਤੱਥ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀਆਂ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਅਜੀਬ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਗਿਆਨ ਫੇਬ ਫਿਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਥਿਹਾਸ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਖੰਭ ਫੈਲਾਏਗਾ ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਇਸਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹਿਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ "ਨਾਸਤਿਕ" ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਫੀਮ ਵਜੋਂ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਨਤਾ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਸੀ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਅਨੁਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਧਰਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ। ਇਸਲਈ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ [ਭਰਮ] ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਦੁਨੀਆ [ਭੌਤਿਕਵਾਦ] ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਜਾਂ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਮਨ ਦੀ ਦੁਨੀਆ [ਅੰਦਰੂਨੀ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਸੰਸਾਰ] ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਉੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਐਲ [ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ]। ਧਰਮ ਦਾ ਚੌਥਾ [ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਨੈਤਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ],

ਅਰਥ [ਪੈਸਾ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥਕ ਵਸੀਲੇ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਸੰਭਵ ਹੈ], ਕਾਮ [ਵਾਸਨਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ, ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮੇਜ਼ਬਾਨ] ਅਤੇ ਮੋਕਸ਼ [ਜਨਮ ਅਤੇ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦੇ ਅੰਤਹੀਣ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ] ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਅਤੇ ਕਾਮ ਵਿਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ, ਅਤੇ ਮੋਕਸ਼ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਬਦ [ਪ੍ਰਗਟ ਸ਼ਬਦ] ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਯੋਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਲਈ ਅੰਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਚਾਹੋ ਕਰੋ, ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਸਾਧਕ ਦੁਆਰਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਪਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬੁਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਪਤ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ "ਜੀਵਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ" ਵਜੋਂ ਕੰਮਕਾਜੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਨੀਆਂ ਦਿਲਚਸਪ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਮਾਨਦਾਰ ਖੋਜਕਰਤਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਅਜੀਬ

ਗੁੰਝਲਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਮਨ-ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਲਾਟ, ਨੇਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੀਆਂ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਰਦ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਮਾਨਸਿਕ-ਆਤਮਿਕ ਕਸਰਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ, ਵਾਇਸ ਮੈਕਡੋਨਲਡ ਦੇ ਜੰਕ ਫੂਡ ਦੇ ਅਨੈਤਿਕ ਸੰਸਕਰਣ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕ, ਰੰਗ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਉਮਰ ਅਤੇ ਨਸਲੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇਸਦੇ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਡਾਕਟਰੀ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਲਾਲਸਾ ਅਤੇ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਵੇਦੀ ਭਰਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੁਆਦ. ਮੈਕਡੋਨਲਡਜ਼ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਫਾਸਟ-ਫੂਡ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਚੇਨ ਹੈ, ਜੋ 2021 ਤੱਕ 40,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਊਟਲੇਟਾਂ ਵਿੱਚ 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 69 ਮਿਲੀਅਨ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਕਡੋਨਲਡਜ਼ ਆਪਣੇ ਹੈਮਬਰਗਰ, ਪਨੀਰਬਰਗਰ ਅਤੇ ਫ੍ਰੈਂਚ ਫਰਾਈਜ਼, ਜੰਕ-ਫੂਡ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੀਨੂੰ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਗੁਣ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਸਾਤਵਿਕ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ੇ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਫਲੀਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੂਰੇ ਚੌਲ, ਕੁਇਨੋਆ, ਬਾਜਰਾ, ਅਮਰੂਦ, ਜਵੀ, ਦਾਲ, ਮੂੰਗੀ, ਛੋਲੇ ਆਦਿ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਵੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਢਿੱਡ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਪਾਠਕ ਇੱਕ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਕਾਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਇੱਛਾ, ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਲਗਨ ਦੀ ਘਾਟ ਲਈ ਸਾਡੀਆਂ ਸੀਮਤ ਚੋਣਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੰਪੂਰਨ ਮਾਨਵਵਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਜਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਮੁਹਾਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਿਜ-ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਵਾਲਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਨਵਰ ਹੈ ਜੋ ਸਰੀਰਕ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲੁਭਾਉਣੇ ਅਨੁਭਵ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼ਾਰਟਕੱਟ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਗੁਆਚਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਇੱਕ ਅਖੌਤੀ ਵਿਗਿਆਨਕ-ਮਨੁੱਖ ਆਧੁਨਿਕਤਾਵਾਦੀ ਵਜੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਉਪਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬੇਮੇਲ ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਲਾਸੀਕਲ ਕਵਿਤਾ ਸਾਡੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕ ਜੀਵਤ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰੂਹ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲਲਿਤ ਕਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ

ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਮਕਾਜੀ ਹੋਂਦ ਦੌਰਾਨ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੇਤਨਾ ਜੋ ਮਨ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਾਹਨ ਹੈ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਜਾਂ ਦਸਵਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਪਾਈਨਲ ਗਲੈਂਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਤੇ ਸਥਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸਥਾਨ ਸੱਚਖੰਡ [ਸੱਚ ਦੇ ਖੇਤਰ] ਵਿੱਚ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਔਖਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਆਪਣੀ ਅਨੰਦਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ, ਮੂਰਖ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਲੁਟੇਰਿਆਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ, ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭੇਲੇ-ਭਾਲੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ, ਮਨਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਸ਼ੱਕੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰੀਅਲ ਰੀਸਟੇਟ ਸਾਮਰਾਜ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਨਾਭੀ 'ਤੇ ਜਾਂ ਸਾਹ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ. ਟੀਵੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਭਗਵੇਂ ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ xc ਮਨਮੋਹਕ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਮਕ ਪੰਜ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਦਾਰ ਅੱਖ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਯੋਗਾ ਵੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਮਜ਼ਾਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਹਾਸੇਹੀਣੇ ਫੇਸਕੇ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਰਿਸ਼ੀ ਪਰਾਸ਼ਰ ਨੇ ਮਛੇਰੇ ਸੱਤਿਆਵਤੀ ਨਾਲ ਸੰਭੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਦਾ ਜਨਮ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਇੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਰਿਸ਼ੀ ਗੌਤਮ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਹਿਲਿਆ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਧੋਖਾਧੜੀ ਵਾਲਾ ਪਤੀ ਇੰਨਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਤੁਰੰਤ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਅਸਹਿ ਸ਼ਰਮ ਲਈ ਕਈ ਵੂਲਵ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ। ਅਨੁਮਾਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯੋਗਾ ਕਸਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਭਿਆਸੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਂਦਰ ਵਰਗਾ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਮਵਾਸਨਾ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸੰਜਮ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਹ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਇੱਛੁਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਨਸੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਨ ਤਾਂ ਆਮ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਬਦਨਾਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੈ-ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮਾਲਕ ਹਨ ਜੋ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਘਿਣਾਉਣੇ ਜਿਨਸੀ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਦੇਸਤ ਜੇ.ਐਮ.ਸ਼ਰਮਾ ਤੋਂ ਯੋਗਾ ਦੀ ਬੇਅਸਰਤਾ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਲਾ ਆਲੋਚਕ ਵਜੋਂ ਮੇਰੀ 20 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਦਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸੰਪਾਦਕ ਸੀ। ਉਸਨੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਿਰਣਾ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਛੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਹੋਰ ਪਵਿੱਤਰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਭਰ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਯੋਗ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਬਹੁਤ ਕੁਝ। -ਹਾਈਪਡ ਐਕਰੋਬੈਟਿਕਸ!

ਮਿਥਿਹਾਸ ਵੱਲ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਟੀ.ਐਸ. ਇਲੀਅਟ ਨੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਰਚਨਾ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਪ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਢੰਗ ਦੁਆਰਾ, ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ 7,000 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚੈਕਰਡ ਕੋਰਸ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ, ਪਦਾਰਥਕ, ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਰੋਤਾਂ [ਸੁਨਹਿਰੀ ਚਿੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ] ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮਿਥਿਹਾਸ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗ੍ਰੀਸ, ਅਤੇ ਚੀਨ, ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਆਯਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਸੋਧਾਂ ਹਨ।

ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਦੇਸਤੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਨੋਖਾ ਪਹਿਲੂ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦਾ: ਇਸਦੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੰਖੇਪਤਾ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਉਪਜ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਲੀਅਮ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦੇ ਸੋਨੇਟ # CXVI [116] ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ:

*Let me not to the marriage of true minds
Admit impediments. Love is not love
Which alters when it alteration finds,
Or bends with the remover to remove:
O, no! it is an ever-fixed mark,
That looks on tempests and is never shaken;
It is the star to every wandering bark,
Whose worth's unknown, although his height be taken.
Love's not Time's fool, though rosy lips and cheeks
Within his bending sickle's compass come;
Love alters not with his brief hours and weeks,
But bears it out even to the edge of doom.
If this be error and upon me proved,
I never writ, nor no man ever loved.*

ਇਸ ਸਨੇਟ ਦੀਆਂ 14 ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ 109 ਸ਼ਬਦ ਹਨ।

ਮੈਂਨੂੰ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਨੇਟ 'ਤੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਟਿੱਪਣੀ ਦੇ 706 ਸ਼ਬਦ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਉਸਦੇ 154 ਸਨੇਟਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ 108724 ਸ਼ਬਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸੇ ਮਾਪ ਨਾਲ, 2010 ਵਿੱਚ ਸੋਗਸ ਆਫ਼ ਦੀ ਸੋਲ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਮੇਰੇ 275 ਸਨੇਟਸ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ 194150 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲੇਗੀ, ਲਗਭਗ ਛੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਖਿਕ ਸੰਖੇਪਤਾ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਕੋਲ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੋਈ ਤੁਲਨਾ ਦੂਰ ਤੋਂ ਵੀ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਲੀਅਮ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਬੇਮਿਸਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਕੋਲ ਹੈ।

ਆਓ ਹੁਣ ਵਾਰਤਕ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕਰੀਏ। ਵਾਰਤਕ ਆਪਣੀ ਸਾਧਾਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਤੀ ਜਾਂ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਮੈਟ੍ਰਿਕਲ ਬਣਤਰ ਦੇ। ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮੀਟਰ ਕੀ ਹੈ? ਮੀਟਰ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਤਾਲ (ਜਾਂ ਬੀਟਸ ਦੇ ਪੈਟਰਨ) ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਬੀਟਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਤਣਾਅ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਆਇਮਬਿਕ ਪੈਂਟਾਮੀਟਰ ਮੀਟਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਮੀਟਰ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਕੀ ਹੈ? ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮੀਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ ਲਾਰਡ ਬਾਇਰਨ ਦੁਆਰਾ "ਸ਼ੀ ਵਾਕਸ ਇਨ ਬਿਊਟੀ" ਕਵਿਤਾ। ਇੱਥੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਹਨ। ਤਾਲ, ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਈਨ ਬੀਟਸ ਦੀ ਸੰਖਿਆ, ਅਤੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਬਨਾਮ ਅਣ-ਲਹਿਜ਼ਾ ਅੱਖਰਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਓ। ਹਰੇਕ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਚਾਰ iamb ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ iamb ਇੱਕ ਮੈਟ੍ਰਿਕਲ ਪੈਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਿਨਾਂ ਲਹਿਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਲਹਿਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

"She walks in beauty, like the night

Of cloudless climes and starry skies..."

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ, ਅਸੀਂ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਲੈਅ

ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਤੀਬਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੈਲੀ ਮਿਆਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਯੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤੈਨਾਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਕ, ਮੀਟਰ, ਅਨੁਪ੍ਰਕਰਣ, ਸੀਸੁਰਾ, ਉਪਮਾ, ਅਲੰਕਾਰ, ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੰਦ ਨੂੰ ਗਦ ਵਿੱਚ ਮੈਟ੍ਰਿਕਲ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਟੀਕੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਾਰਤਕ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਨੱਚਣ ਵੱਲ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਜਾਂ ਭਾਵਪੂਰਣ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਲੰਕਾਰਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੱਦ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ, ਅਲੰਕਾਰ ਜਾਂ ਅਤਿਕਥਨੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਆਮ ਜਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਵਲਾਂ, ਨਿਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਗਲਪ ਲਿਖਤਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਅਕਸਰ ਸਾਹਿਤ, ਬੋਲ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਰਤਕ ਇੱਕ ਥੀਮ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਕਦਮ-ਦਰ-ਕਦਮ ਚਿੱਤਰਣ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਰਕਪੂਰਨ ਅੰਤ ਤੱਕ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਕਈ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਛਾਲਣ ਲਈ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਿਤ ਅਰਥ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਖੁਦਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਠ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਦੀ ਕੋਡਿੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਗੀਤਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਅਕਸਰ ਨਹੀਂ, ਕਵਿਤਾ ਤਰਕ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਵੀ ਅਕਸਰ ਵਾਕ-ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਸਥਾਪਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ "ਕਾਵਿ ਲਾਈਸੈਂਸ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਦਭੁਤ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਅਨੌਪਚਾਰਿਕਤਾ, ਸਹਿਜਤਾ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖਰਾ ਹੈ - ਕੇਵਲ ਲੇਖਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਖੁਦ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਵਿਤਾ ਹੀ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਦਲੇਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਧੁਨੀ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ - ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕੱਲੇਪਣ ਬਾਰੇ ਇਕ ਦੇਸਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਸੀ - ਇੱਕ ਬੁਖਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਮੇਰੇ ਪੂਰਵਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਆਦਿਤਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਾਵਿਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ

ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਛੇੜਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ: "ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਭੱਟੀ, ਅਰੇ ਆਪ ਨੇ ਭੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਕਵੀ ਬਨਾ ਦੀਆ!"

ਮੇਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੰਕੇਤ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਅੰਗ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਵਿਕ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਵਰਤ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬੇਹਤਰੀਨ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਹੈ: "ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਰੀਟਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੁਆਰਾ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਕਵੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ।"

ਇਹ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਲਈ ਇੱਕ ਉਰਦੂ ਓਡ ਹੈ:

*Meri Hamdam, meri dilbar, meri hai hamsafar, Beewi
Miray farda ke khaatir rakkhti hai mujh par nazar, Beewi
Mujhay targheeb-i-kaar-i-nek deti rehti hai har din
Mujhay ba-hosh rakkhay de ke dars-i-pur-asar, Beewi*

Roman Gurumukhi translation:

*ਮੇਰੀ ਹਮਦਮ, ਮੇਰੀ ਦਿਲਬਰ, ਮੇਰੀ ਹੈ ਹਮਸਫਰ, ਬੀਵੀ
ਮਿਰੇ ਫਰਦਾ ਕੀ ਖਾਤਿਰ ਰੱਕਹਤੀ ਹੈ ਮੁਝ ਪਰ ਨਜ਼ਰ, ਬੀਵੀ
ਮੁਝੇ ਤਾਰਘੀਬ-ਆਈ-ਕਾਰ-ਆਈ-ਨੇਕ ਦੇਤੀ ਰਹਿਟੀ ਹੈ ਹਰ ਦਿਨ
ਮੁਝੇ ਬਾ-ਹੋਸ਼ ਰੱਕਹੈ ਦੇ ਕੇ ਦਰਸ-ਆਈ-ਪੁਰ-ਅਸਰ, ਬੀਵੀ*

1980 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਿਆ ਸੀ ਉਸ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ 30 ਸੈਨੇਟ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਲਾਗ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਮਾੜੀ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਵਾਈ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੇਪਟਿਕ ਹੈਮਰੇਜ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਮਲੇਰੀਆ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਹਮਲੇ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਲੰਬੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਦਾਨ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕੈਦ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਰਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖਣੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਉੱਦਮਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਆਲੋਚਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਵਿਭਿੰਨ ਕਲਾਤਮਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਈ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਨੂੰ ਭਟਕਣ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਸਲ-ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿਣ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਮੇਰੀਆਂ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਪੋਤੇ-ਪੋਤੀਆਂ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕੇ, ਇਹ ਜਾਣਨ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨੂੰ - ਬਿਨਾਂ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਦੇ ਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦਰਦ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਣਪਛਾਤੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਰਦਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਦਰਦ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਡਿਲੀਟਿਡ ਤੀਬਰਤਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਾਂ। 30 ਸੈਨੇਟ ਜੋ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਲਿਖੇ ਸਨ, ਦਰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਨ!

275 ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਸੇਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਡਾ. ਸ਼ਾਰਦਾ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ 2009-2010 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ 30 ਸੈਨੇਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਮੇਰੀ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਦੀ ਕੈਦ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੱਥ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਖੌਤੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾਵਾਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਕਵਿਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਕਾਹਲੀ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ, ਮੇਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਲਈ, ਵੱਢੀ ਗਏ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਤੁਕਬੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਰਕ-ਸਿਰਫ ਮਸਤ ਦਿਮਾਗਾਂ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਭਟਕਣਾ! ਮੁਫਤ ਕਵਿਤਾ ਜਾਂ ਵਰਸ ਲਿਬਰੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਾਲੀ ਛੰਦ ਨਾਲ ਉਲਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਵਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਤੁਕਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਮੁਫਤ ਕਵਿਤਾ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਆਮ ਮੈਟ੍ਰਿਕਲ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ: ਅਨਿਯਮਿਤ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਿਤ ਤਾਲਬੱਧ ਵਾਰਤਕ। ਖਾਲੀ ਆਇਤ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਜੋ ਆਈਮਬਿਕ ਪੈਂਟਾਮੀਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਆਟਰੇਨ ਨਾਮਕ ਚਾਰ-ਲਾਈਨ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਸੈਨੇਟ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਆਟਰੇਨ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਨਿਰਮਾਣ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਬੇਮਿਸਾਲ ਗੁਣ ਹਨ: (1) ਕਵਿਤਾ ਅਕਸਰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਜਾਂ ਭਾਵਪੂਰਣ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਲੰਕਾਰਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੱਦ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਹੈ, ਅਤੇ (ii) ਇਹ ਵਿਹਾਰਕ ਹੈ। ਇੱਕ ਪੂਰੇ ਥੀਮ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ

ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਭਾਵਪੂਰਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਵਲਾਂ, ਨਿਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਗਲਪ ਲਿਖਤਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਅਕਸਰ ਸਾਹਿਤ, ਬੋਲ, ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ-ਕਥਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਾਂਕਾਵਿ, ਦ ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ। ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸੰਖੇਪਤਾ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਹ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਹੈ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਉਪਯੋਗ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਵੀ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਮੈਮੋਨਿਕਸ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਮੋਨਿਕ ਯੰਤਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ ਜੋ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਯੰਤਰ ਚਿੱਤਰਾਂ, ਗੀਤਾਂ, ਸੰਖੇਪ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਗ੍ਰਾਫ਼ਾਂ, ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ "ਮਨ ਦੇ ਮਹਿਲ" ਦਾ ਰੂਪ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਮੋਨਿਕ (ਉਚਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ne-MON-ick) ਸ਼ਬਦ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ mnemon ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਮੈਨੂੰ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਕੱਲਾ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਤਾ, ਕਲਾ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ। ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਦੀ ਇਸ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੂਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੱਕ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਈਰਖਾਲੂ ਫਾਇਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਨਸਲੀ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਖੋਜ 'ਤੇ ਠੋਕਰ ਮਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦੂਜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਹਫ਼ਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕਾਵਿਕ ਉਚਾਰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਵਿਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਇੱਕ ਸਾਹਿਤਕ ਕਲਾ-ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਧੁਨਿਕ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਟੀ.ਐਸ. ਇਲੀਅਟ ਨੇ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਰਚਨਾ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੀ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ. ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰੀਬਰ ਰੱਬੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਵੀ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਪੈਰੀਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ! ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਬੀਰ, ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਉੱਚੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਵਾਂਗ, ਇੱਕ ਕਵੀ-ਸੰਤ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ "ਕਵੀ" ਸ਼ਬਦ ਉਸਦੇ ਉੱਚੇ ਕੱਦ ਲਈ ਬੇਲੋੜਾ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਹੈ ਜੋ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਸਰਵੋਤਮ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਵਜੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਜੋਂ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬੰਬਈ ਦੇ ਸਰ ਜੇਜੇ ਕਾਲਜ ਆਫ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਿਨਾਂ [1955-1960] ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਟਰਐਕਟਿਵ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਲੈਂਡਸ-ਐਂਡ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਹੋਸਟਲ ਬੰਬਈ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਪਨਗਰ ਬਾਂਦਰਾ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕੰਢੇ ਸਥਿਤ ਫੌਜੀ ਬੈਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉੱਚੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਕਹਿਰ ਨੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰੈਪ ਗਾਇਆ ਜੋ ਪੂਰਬ ਜਾਂ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਸਕਰਣ ਕਦੇ ਵੀ ਹਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੁਹਾਵਣੀ ਹਵਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਜਿੰਨਾ ਮੇਰੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ - ਅਤੇ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਨੇਕ-ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਅਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਰੰਗੀਨ ਸ਼ੀਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇਖਣਾ ਸਿੱਖਿਆ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਬਿਮਾਰ ਰੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਫੈਲੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਗੱਪਾਂ 'ਤੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ - ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਾਂ, ਹੋਮੇ ਸੇਪੀਅਨਜ਼ ਦੇ ਹਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ।

ਕਿਸ਼ੋਰ ਤਸਦੀਕ

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਯਤਨ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਕਿਸ਼ੋਰ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤਾਕੀਦ ਦਾ ਇੱਕ ਕੱਚਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਣੀਆਂ-ਪਛਾਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੁਕਬੰਦੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਅਸਲੀਲ ਕਲਪਨਾ, ਤਿਤਲੀ ਦੇ ਮੋਹ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੀ। ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੇਰੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੇਨੈਟਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਕੁਝ ਤਣਾਅ ਮੌਜੂਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ!

ਸੋਨੇਟ ਦਾ ਰੂਪ

ਇੱਕ ਸੋਨੇਟ ਇੱਕ 14-ਲਾਈਨਾਂ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਈਮਬਿਕ ਪੈਂਟਾਮੀਟਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ [ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਤਣਾਅ ਵਾਲੇ ਪੈਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ], ਕਈ ਸੈਂਟ ਤੁਕਾਂਤ-ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਇੱਕ "ਆਈਮਬਿਕ" ਦੇ ਉਚਾਰਥੰਡਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੈਰ ਹੈ: ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਲੰਮਾ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਤਣਾਅ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਤਣਾਅ ਰਹਿਤ। ਇੱਕ "ਮੀਟਰ" ਉਚਾਰਥੰਡਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਮੂਹਾਂ (ਲੰਬੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ, ਤਣਾਅ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਰਹਿਤ) ਦਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। "ਸਕੈਨਸ਼ਨ" ਐਕਟ, ਕਲਾ, ਜਾਂ ਸਕੈਨਿੰਗ ਆਇਤ ਦਾ ਢੰਗ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਵਿਡੈਂਟਲ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸੋਨੇਟ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤਸਦੀਕ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕੁਆਟਰੇਨ ਦੀ ਲਿਖਤ 'ਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਇੰਨਾ ਬਹੁਪੱਖੀ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਲਗਭਗ 3,000 ਕੁਆਟਰੇਨ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋਗਜ਼ ਆਫ਼ ਦ ਸੇਲ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਈਮਬਿਕ ਪੈਂਟਾਮੀਟਰ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ 1980 ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸੋਨੇਟਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੋਨੇਟ-ਕਿਸਮਾਂ ਇਤਾਲਵੀ (ਪੈਟਰਾਰਚਨ) ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ (ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰੀਅਨ) ਹਨ।

ਇੱਕ ਇਮਬਿਕ ਪੈਂਟਾਮੀਟਰ ਵਿੱਚ ਤਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ: "ਦੀ-ਦਮ ਦੀ-ਦਮ ਦੀ-ਦਮ ਦੀ-ਦਮ ਦੀ-ਦਮ": [ਪੰਜ ਫੁੱਟ/ਦਸ ਅੱਖਰ]। ਮੈਨੂੰ ਸੱਚੇ ਮਨਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ...

"Now is the winter of our discontent" ... is another example.

"A horse, a horse, my kingdom for a horse" yet another.

Once you know the rhythm, they are easy to spot.

ਇਤਾਲਵੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਅਸ਼ਟੈਵ ਅਤੇ ਸੇਸਟੇਟ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਦੋ-ਪੱਖੀ ਵੰਡ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: ਅੱਠ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਤੁਕਬੰਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਾਲਾ ਅਸ਼ਟੈਵ: ਅੱਬਾਬਾ, ਅਤੇ ਸੇਸਟੇਟ, ਜਾਂ ਦੂਜਾ ਭਾਗ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਛੇ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਤੁਕਬੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ: cdecde, cdccdc, ਜਾਂ cdedce. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ (ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰੀਅਨ) ਸੋਨੇਟ, ਇਤਾਲਵੀ (ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਰੂਪ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ) ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੋਨੇਟ ਲਈ ਖਾਸ ਤੁਕ-ਸਕੀਮ ਹੈ: ਅਬਾਬ ਸੀਡੀਸੀਡੀ ਈਐਫਐਫ ਜੀਜੀ।

ਸੋਨੈਟ-ਫਾਰਮ ਦਾ ਖੋਜੀ

ਸੋਨੈਟਸ ਦੀ ਖੋਜ ਪੈਟਰਾਰਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਤਾਲਵੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੀਤ ਜਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸਨ ਜੋ ਗਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੋਨੈਟ-ਰੂਪ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਚੌਦਾਂ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਇਸਦੀ ਅਸਲ ਲੰਬਾਈ, ਅਤੇ ਇਮਬਿਕ ਪੈਂਟਾਮੀਟਰ ਦੇ ਇਸ ਦੇ ਐਂਗਲਿਕਾਈਜ਼ਡ ਮੀਟਰ ਲਈ ਸਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੈਟਰਾਰਕ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ-ਪੁਨਰਜਾਗਰਣ ਦੌਰਾਨ ਸੋਨੈਟ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤੱਕ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸੋਲੂਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਇਸਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਨੇ ਸੋਨੈਟ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ।

੨੭੫ ਸੋਨੈਟ

ਵਿਲੀਅਮ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਨੇ ਆਪਣੇ 154 ਸੋਨੈਟਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਮੈਂ 275 ਸੋਨੈਟ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਆਉਟਪੁੱਟ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਡਰਾਮਾ ਕਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਟਕੀ ਅਤਿਕਥਨੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਧਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਾਦ-ਸਪੁਰਦਗੀ ਦੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਘੋਸ਼ਣਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਉਹ ਖਾਲੀ ਛੰਦ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੀਟਰਡ/ਰਾਈਮਡ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਵੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਮਾਸਟਰ ਹੈ।

ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਕੋਲ ਜੌਨ ਮਿਲਟਨ ਦੇ 8,000 ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 15,000 ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ, ਅਲੰਕਾਰ, ਥੀਮ, ਰੂਪਕ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ, ਜੋ ਕਿ ਮਹਾਨ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ 154 ਸੋਨੈਟ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਕੁਆਟਰੇਨਜ਼ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਲਗਭਗ 500 ਤੱਕ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮੇਹ ਜਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰਾ ਦੂਜਾ ਸੁਭਾਅ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਆਤ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਉਲਟ।

ਕਵਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਯਾਤਰਾ

ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਦਿਲਚਸਪ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਯਾਤਰਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਉਤਸੁਕ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਵੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ, ਡਰਾਇੰਗ ਅਤੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਢੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ - ਜੋ ਕਿ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਬਿਤਾਇਆ ਸਾਹ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਸਾਹਗੀਣ ਰਾਹ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ। !

ਆਧੁਨਿਕ ਬੌਧਿਕ ਮਾਰੂਥਲ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰੇਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੰਜਰ ਵਿਦਵਤਾ ਕਈ ਓਏਸਿਸ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਿਆਸੀ ਖੋਜ ਦੇ ਛਾਲੇ ਹੋਏ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦਾ ਰਿਹਾ - ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ. ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ, ਕਿ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਸੀ!

ਪਰ ਕਵਿਤਾ ਕੀ ਹੈ?

ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗਾਦ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸੁਰ [ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਜਾਂ ਆਵਾਜ਼], ਤਾਲ [ਤਾਲ ਜਾਂ ਬੀਟ], ਅਤੇ ਲਯਾ [ਧੁਨ ਜਾਂ ਤਾਲ] ਹੋਵੇਗਾ। ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਬ੍ਰਾਂਡ ਜਿਸਨੂੰ ਫ੍ਰੀ ਵਰਸ, ਜਾਂ ਵਰਸ ਲਿਬਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਸਾਈ ਵਾਰਤ ਹੈ।

ਇਸ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਅਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸਮਰਥਨ ਵਜੋਂ ਡਾਇਲਨ ਥਾਮਸ (1914-1953) ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਵਿਤਾ ਕੰਨਾਂ ਲਈ ਸੰਗੀਤ ਸੀ, ਡਾਇਲਨ ਥਾਮਸ ਨੇ 1934-ਕਾਵਿ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਵਿਤਾ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਸਮਤਲ ਹੈ, ਬੁੱਧੀਮਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਲੀ ਅਤੇ ਚਿੱਟੀ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।

ਟੀ.ਐਸ. ਇਲੀਅਟ (1888-1965), ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ, ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਮੇਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪਾਠਾਂ ਤੋਂ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪਾਇਆ ਸੀ: ਜੇਕਰ ਵਰਸ ਲਿਬਰ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਕਵਿਤਾ-ਰੂਪ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਫ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ: (1) ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ, (2) ਤੁਕਾਂਤ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ, ਅਤੇ (3) ਮੀਟਰ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ।

ਇਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਮੋੜ 'ਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਖਾਲੀ ਆਇਤ ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਆਇਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਫੈਲੀ ਵਿਆਪਕ ਉਲਝਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖਾਲੀ ਆਇਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਕਲਾ ਦੇ ਸਾਰੇ

ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਤੁਕ-ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਫਤ ਕਵਿਤਾ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਿਤਾ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਮੁਫਤ-ਮੁਫਤ, ਵਿਅਰਥ ਕਿਸਮ ਦੀ ਡੋਗਰੇਲ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਆਲਸੀ ਹਨ।

ਮੈਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਹਕੀਕਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੰਗੀਤਕ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਲੰਕਾਰ ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਰੰਗੀਨ ਚਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਸਿਰਫ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਹ ਦੀ ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦਿਆਂ ਸੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਪਾਠਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗ੍ਰਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਤਿਆਰੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਆਤਮਾ ਦੇ ਮੂਕ ਗੀਤਾਂ 'ਤੇ ਨੱਚਣ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਮਕਾਲੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ!

ਜੌਨ ਕੀਟਸ ਦੇ ਓਡ ਤੋਂ ਪਤਝੜ ਤੱਕ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਲਾਈਨ ਇੱਕ ਸਿੱਧੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ:

ਲੌਕੀ ਨੂੰ ਸੁੱਜਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਹੇਜ਼ਲ ਦੇ ਛਿਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪੀਸਣਾ

ਇਸ ਦੇ ਸਕੈਨ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

˘	/	˘	/	˘	/	˘	/	˘	/
To	swell	the	gourd,	and	plump	the	ha-	zel	shells

ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ | ਨਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੈਸੁਰਾ (ਇੱਕ ਵਿਰਾਮ) ਇੱਕ ਡਬਲ ਲੰਬਕਾਰੀ ਪੱਟੀ ਨਾਲ ||।

˘	/		˘	/		˘	/		˘	/			
To	swell		the	gourd,		and	plump		the	ha-		zel	shells

ਸਟੈਂਡਰਡ ਆਈਮਬਿਕ ਪੈਂਟਾਮੀਟਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਮ ਵਿਦਾਇਗੀ ਇੱਕ ਅੰਤਮ ਤਣਾਅ ਰਹਿਤ ਅੱਖਰ ਦਾ ਜੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਅੰਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦੀ ਆਈਮਬਿਕ ਪੈਂਟਾਮੀਟਰ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਾ ਅੰਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ:

~	/	~	/	~	/	/	~	~	/	~
To be		or not		to be,		that is		the ques-	tion	

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਣਾਅ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਰਹਿਤ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮੀਟਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਰਹਿਤ ਉਚਾਰਥੰਡਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਦੇ ਸਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। 1969 ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਮੈਂ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਇਸ ਕੁਆਟਰੇਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੀ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ:

I make no claims to that sublime Stature	<i>Main kya daawa-i-shayari kar sakoon</i>
Where Poetry resposeth in Timeless Glory	<i>Buland iska rutba hai taa aasmaan</i>
I merely pen to th' the dictates of Nature	<i>Main fitrat ke naqsb-i-qadam par chaloon</i>
Myriad facets o' the Human Story	<i>Karoon busn-i-roodaad-i-insaan byaan</i>

ਮੈਂ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ	<i>Main kya daawa-i-shayari kar sakoon</i> ਮੈਂ ਕਿਆ ਦਾਅਵਾ-ਆਈ-ਸ਼ਾਇਰੀ ਕਰ ਸਕੂਨ
ਜਿੱਥੇ ਕਵਿਤਾ ਸਦੀਵੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ	<i>Buland iska rutba hai taa aasmaan</i> ਬੁਲੰਦ ਇਸਕਾ ਰੁਤਬਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਸਮਾਨ
ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਕਲਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ	<i>Main fitrat ke naqsb-i-qadam par chaloon</i> ਮੈਂ ਫ਼ਿਤਰਤ ਕੇ ਨਕਸ਼-ਆਈ-ਕਦਮ ਪਰ ਚੱਲੂੰ
ਮਨੁੱਖੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਪਹਿਲੂ	<i>Karoon busn-i-roodaad-i-insaan byaan</i> ਕਰੂੰ ਹੁਸਨ - ਆਈ - ਰੂਦਾਦ - ਆਈ - ਇਨਸਾਨ ਬਿਆਨ

ਇਸ ਭੇਲੇ-ਭਾਲੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਉਰਦੂ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 5,000 ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੋਨੇਟਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਸਾਂਝੇ ਕਰਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਈਏ ਕਿ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਮੀਟਰਡ ਆਇਤ ਵਿਚ ਧੁਨੀ ਵਿਗਿਆਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਤਾਲ ਦੀ ਇਕ ਬੇਮਿਸਾਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਬੇਹਰ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੀਟਰ ਦੇ ਮਾਪ [ਵਾਜ਼ਨ ਜਾਂ 'ਵਜ਼ਨ'] ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਹੀ ਧੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਟੱਲ ਇਕਾਈਆਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਔਜ਼ਾਨ ਜਾਂ ਵਜ਼ਨ ਦੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗਾਲਿਬ ਅਤੇ ਇਕਬਾਲ ਵਰਗੇ ਸਾਰੇ ਮਹਾਨ ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨੇ ਕਲਾਸੀਕਲ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਠਿਨ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਮੁੱਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਖੌਤੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾਵਾਦੀ ਲਈ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

Here are two examples.

Mirza Ghalib:

*Bas kih dushwaar hai har kaam ka assaan hona
Aadmi ko bhi muyassar nahin insaan hona*

How hard it is for every task to be easy of accomplishing
‘Tis not been given even to man to be a human being

ਬੱਸ ਕੀਹ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਹੈ ਹਰ ਕਾਮ ਕਾ ਆਸਾਅ ਹੋਣਾ
ਆਦਮੀ ਕੇ ਭੀ ਮੁਯੱਸਰ ਨਹੀਂ ਇਨਸਾਨ ਹੋਣਾ

Allama Iqbal:

*Khiraad-mandon se kya poochhoon kih meri ibtida kya hai
Kih main is fikr mein rehta hoon meri intiha kya hai*

What shall I of the wise men enquire about my genesis?
I'm bugged by the urge to explore the limits of my genius!

ਖਿਰਾਦ-ਮਾਣਦੋਂ ਸੇ ਕਿਆ ਪੁਛੁਨ ਕੀਹ ਮੇਰੀ ਇਬਤਿਦਾ ਕਿਆ ਹੈ
ਕੀਹ ਮੈਂ ਇਸ ਫਿਕਰ ਮੈਂ ਰਹਿਟਾਂ ਹੂੰ ਮੇਰੀ ਇੰਤਿਹਾ ਕਿਆ ਹੈ

SAMPLERS OF POETRY

My arrogance uplifts me
And I show up as a high wave
High enough that seafarers notice me
With delight and amusement
Until the air pressure of 'Ego' subsides
And I have a sudden nasty fall
To become integrated with the sea
Where I am in bliss in no need of
Any showing up to fish for desperately
Fake compliments of the wary crowd

*****

JAPUJI SAHIB

POETIC INTERPRETATION OF MOOL MANTAR

The sole Generator, Operator, and Destroyer
G-O-D is ONE, an indivisible eternal Whole
He is Truth, as such forever exists everywhere
His Name plays for Him the identifying role
He is the All-Doer, the indwelling psyche
His matchless might frees Him from all fear
He has no peers and thus nurses no enmity
He is beyond the influence of Time's sphere
A celestial icon He is beyond birth 'n' expiration
When He wills His own nature becomes manifest
As a Supreme Enlightener He dispenses benediction
This proclamation has been decreed at His behest
Chant, True was He ere Time, True in Time is He
True is He even now, Nanak, and True forever be

*****

An Ode to Woman

[Urdu Original]

*Mohsin-i-khaandaan-i-aadam hai
Mallika-i-bekhitaab hai aurat;
Husn-o-zebaaish-i-hyaat is se
Khoobi-e-behisaab hai aurat:
Chashm-i-aadam mein nuqs hai Ta'meer
Rashk-i-husn-i-maahitaab hai aurat*

[English Poetic Rendering]

Of Man's family, she is the benefactor
Woman is the queen sans title of honour
Life's beauty and adornment spring from her
Of countless virtues is woman's stature
Ta'meer, man's eyesight is so poor it can't see
Moon's beauty fading before her demeanour

ਮੇਹਸਿਨ-ਆਈ-ਖ਼ਾਨਦਾਨ-ਆਈ-ਆਦਮ ਹੈ

ਮਲਿਕਾ-ਆਈ-ਬੇਖਿਤਾਬ ਹੈ ਔਰਤ;

ਹੁਸਨ-ਓ-ਜ਼ੇਬਾਇਸ਼-ਆਈ-ਹਯਾਤ ਇਸ ਸੇ

ਖ਼ੂਬੀ-ਏ-ਬੇਹਿਸਾਬ ਹੈ ਔਰਤ:

ਚਸ਼ਮ-ਆਈ-ਆਦਮ ਮੈਂ ਨੁਕਸ ਹੈ ਤਾਮੀਰ

ਰਸ਼ਕ-ਆਈ-ਹੁਸਨ-ਆਈ-ਮਾਹਿਤਾਬ ਹੈ ਔਰਤ

COVID-19 QUATRAINS

World Ails from raving Roguery
W-A-R is a pastime of scoundrels
Life turns into a global cemetery
With ruined temples and cathedrals

On His 129th Birth Anniversary
Dr BR Ambedkar stands in a class apart

As Architect of the Indian Constitution
His daring genius has won many a heart
His vision makes India a modern nation

The disease is a luxury of the rich
Poor people can ill afford it
They save nine by timely stitch
For wholesome life bit by bit

Those who dislike Humility and shun it
Ought to know that it's a priceless gift divine
They must see how Mother Earth has done it
Happily lying under their feet, yours and mine

We, humans, owe our lives to mothers three
Nature, Nation, and Biological Mother
Soul, Mind, Body come from them, respectively
Persona and purpose they give us together

ALL SENSORY PLEASURES HAVE THEIR INTRINSIC LIMIT

All sensory Pleasures have their intrinsic limit
Which, when reached, turns them into Pain
Orgasm hits the Pleasure-limit, and no more buys it
As it stretches the nerves to their painful strain
Taste-buds are dulled by eating the same cuisine daily
The nostrils respond not to over-exposure of scent
Though both they had earlier welcomed gaily
But benumbed senses now rather prefer dissent
Elements made compatible are a source of happiness
Even Air and Water add to Man's creature comforts
With increasing stimuli, the response is less 'n' less
Happiness that's reached its peak only gravely hurts
Bliss is Divine, and, unlike Pleasure, has no limit
And repeated experiences progressively increase it

BHAGVAD-GITA IS THE LORD GOD'S OWN SWEET SONG

Bhagvad-Gita is the Lord God's own Divine Song:
Magnificent Manual for leading a Life of Peace
Krishna shows Arjuna Right from the Wrong
To make the best of Life as a divinely-gifted lease
Kurukshetra isn't geographical, it's the human psyche
Its besetting sin is a clash of many warring desires
"To be or not to be" gears all the mortals' enquiry
And they search for waters to dowse lusty fires
Focus on earnest endeavour without desire of fruit
Makes for a *Karma-Yogi*, untainted by sin or virtue
Eloquently speaks his Life even when he is mute
To attain Life's highest ideal: a dream come true
Take Life as it comes is the crux of this Divine Song
Hark Krishna's voice within 'n' you'll never go wrong

BRAIN IS THE HARDWARE OF THE HUMAN COMPUTER

Brain is the hardware of the human computer
Of which doubtlessly the software is Mind
Brain is biological, Nature's curious wonder
Mind is cultural, in Life's no other form you find
Brain is memory: its function consciousness
Mind operates the system and gives it purpose
Its faculties are Emotion and Reason, which no less
Work, along with Imagination, to keep it abuzz
With all sorts of never-ending cerebral activity
Until Intuition intervenes to quickly resolve
Problems of many kinds and varied gravity
Around Brain and Mind all humans revolve
A Genius is thus the one who creatively uses both
To change Nature, and to keep Nurture above sloth

CREATIVITY IS A GIFT OF GOD TO ALL HUMANKIND

Creativity is a gift of God to all Humankind
It's the best valid proof of God's existence
With its enormous power Creativity does bind
One Mind with another for mutual subsistence
The signature of Beauty is Beauty, an aesthetic trait
Beauty is the splendour of Truth with omnipresence
Apprehension of Beauty does the senses sate
As it upholds the genuine above all pretence
Creativity is the Fountainhead of Human Progress
As a Divine endowment it's perennially new
Creativity can be seen in the flush of humanness
Those unaffected by it are far between and few
When Man, the Artist, sees God in Creativity
He becomes an inspiring image of Divinity

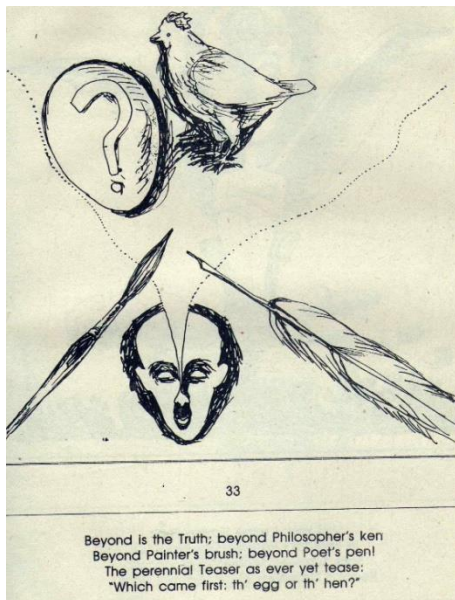
GOD IS A THIEF WHO STEALS BUT GOES UNDETECTED

God is a thief who steals but goes undetected
He steals his devotee's shortcomings 'n' sins
By His Grace is the devotee so intoxicated
That even when he loses, he feels that he wins
Stealing is God's way of cleaning Life's dross
He continues doing so as a back-stage act
He does His will by sending one to the Cross

Sufferer thanks Him knowing this splendid fact
God's early targets are physical 'n' psychical
He steals each mortal belonging with great artistry
Stolen things He pays back with gifts mystical
Cleaning the soul, He fills it with Love's mystery
He performs every task without appearing on stage
Divine history is thus written afresh in every age

SCIENCE IS AN INSTRUMENT OF EMPIRICAL KNOWLEDGE

Science is an instrument of empirical knowledge
It investigates phenomena, discovers laws, invents
It's taught through labs at school, university, college
Observes functions, structures, colours, and scents
It has instruments of observation and of measurement
They automatically set a limit to its nature 'n' scope
Science has, through the centuries, almost bent
Every known object to serve Man, thus raising hope
Of a better world, abounding in creature comforts
But it has created new problems in the bargain
Which include neurotics, diabetics, and pervers
In other words, Science is both a boon and a bane
Science's yield is universal: it suits the cravings of Man
But Self-Realisation is private, and affects not his clan

ਕੁਲਦੀਪ ਕੁਮਾਰ

ਜਨਮ ਸਥਾਨ: ਮੁਕਤਸਰ (ਪੰਜਾਬ), ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਹਿਸਾਰ (ਹਰਿਆਣਾ) ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ: BA, LLB, CAIIB

ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਜੀਵਨ: ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ (1979-2000) ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਹਿਸਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਨੂੰਨ: ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਜਨੂੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਨਿੱਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਹੈ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਕਲਮਾਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਸੀ।

ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਫਿਲਾਸਫੀ ਮੇਰਾ ਮਨਪਸੰਦ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਟਾਪ ਕੀਤਾ। ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁੱਧ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ: ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸੱਚ ਨਾ ਮੰਨੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ... ਇਸ ਲਈ, ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਤਾਬ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬ ਬਣ ਗਈ। ਬੁੱਧ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨੈਤਿਕ ਨਾਸਤਿਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਦਾ "ਬੇਗਮਪੁਰਾ" ਮਿਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਅਰਸਤੂ, ਹੌਬਸ, ਲੌਕੇ ਆਦਿ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ ਛਪੀ। ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਤੱਕ, ਮੈਂ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਮਰਾਟ ਅਸ਼ੋਕ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਤਾਂ 'ਤੇ 7 ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਤਾਬ ਹੈ "ਬ੍ਰਾਹਮਣ- ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ? ਉਹ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਲੇਖਕ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਏ? ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਨਾਮਕਰਨ "ਬ੍ਰਾਹਮਣ" ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਸਮਰਾਟ ਅਸ਼ੋਕ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਅੰਜਨ ਅਤੇ ਸਵਰ ਹਨ ਜੋ ਅੱਜ ਗੁਰੂਮੁਖੀ ਕੋਲ ਹਨ ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ 13ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਨਤ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਸਮਾਜ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਰਾਜ ਜਾਣਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ.

ਕੀ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਭਾਵ ਸਿੰਧੂ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ?

ਕੁਲਦੀਪ ਕੁਮਾਰ

jaikuldip@gmail.com

ਸਲਾਹੀਅਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਐਡੀਟਰ ਵਲੋਂ ਗਰੁਪ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਮੇਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਨ 47 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਣ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਮੰਗੇ ਹਨ. ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਉਠਿਆ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਨ '47 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਤਕ ਹੀ ਕਿਉਂ ਸੀਮਿਤ ਜਾਂ ਮਹਿਦੂਦ ਹਾਂ? ਕੀ ਉਸ ਤੋਂ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਧਰਮ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਹਨ? ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਬਰਬਾਦੀ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਦੁਖ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ?

ਮੈਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਂ. ਸੰਨ 47 ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਖਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਜ਼ਖਮ ਬੇਸ਼ਕ ਤਾਜ਼ਾ ਹਨ ਪਰ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਵੀ ਕੰਢੇ ਵਸਦੇ ਹੜਪਾ ਅਤੇ ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਸਦੇ ਤਕਸ਼ਿਲਾ ਨੂੰ ਢਾਹ ਢੇਰੀ ਕਰਣ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ? ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਉਸ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀਨ “ਸਿੰਧੂ-ਸਭਿਅਤਾ” ਕਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਉਸਾਰਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ.

ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਸਿੱਧਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਵੇਲੇ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਇਥੇ ਵੱਸੇ ਸਨ? ਕੀ ਇਸਲਾਮ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖੇ ਨਹੀਂ ਹਨ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਨਗਰ ਨਹੀਂ ਵਸਾਏ? ਬੇਸ਼ਕ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖੇ ਹੜਪਾ, ਰੋਪੜ, ਅਗਰੇਹਾ ਤਕਸ਼ਿਲਾ, ਸੰਘੋਲ ਰਾਖੀਗੜ੍ਹੀ ..... ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਉਸਾਰੀਏ ਸਨ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਉਵੇਂ ਹੀ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਜਾਂ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਹੋਇਆ ਸੀ?

ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਭਾਰਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਉਥੇ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਂਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਦਾਰਦ ਜਾਂ ਗਾਇਬ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਨਾਲ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ. ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਰਦਾਰ ਅਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ!

ਖੈਰ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹਾਂ. ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਜਨੂਨ ਹੈ. ਅਕਸਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਫਰੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ. ਬਸ ਇੱਕੋ ਭਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਜਾਂ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੈ? ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹੀ ਭਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਕਦੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਜੱਟ, ਮਜ਼ਬੀ, ਅਰੋੜੇ, ਬਲੋਚ, ਪਖਤੂਨ, ਪਠਾਨਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖੇ ਸਨ? ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪਾਕਿ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਭਾਲਣ ਦੀ ਰੱਤੀ ਜਿਨੀ ਵੀ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ. ਘਟੇ ਘਟ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਲੇਖਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਨ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤਕਸ਼ਿਲਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਵੰਡਿਆ ਸੀ. ਕੰਧਾਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਫੂਕ ਦਿੱਤੀ ਸੀ!! ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਦਜਾਤ ਨੇ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਨਗਰ ਤਬਾਹ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਘਰ ਫੂਕਿਆ ਹੈ!!

ਜਰਾ ਸੋਚੋ ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਹਾਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਅਤੇ ਪਾਕਿ-ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਸਲਾਮ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ? ਅੱਜ ਉਸ ਸਰਮਾਏ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰੋਹੀ ਦੇ ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਗ ਬੇਕਦਰੀ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਪਾਸੇ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ? ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਿਉਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ?

ਕਰੀਬਨ ਇੱਕ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਖੋਜੀਆਂ ਨੇ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਇੱਕ ਟਿੱਲੇ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਢੇਰ ਥਲੇ ਇੱਠਾਂ ਨਜਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ. ਇਸ ਟਿੱਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲੋਕ ਮੋਹਨ-ਜੋ-ਦੜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ. ਮਿੱਟੀ ਪੜ੍ਹੇ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਮੰਜਿਲਾ ਇਮਾਰਤ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ. ਪੜਤਾਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬੁੱਧ

ਸਤੂਪ ਹੈ. ਸਤੂਪ ਉਹ ਇਮਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬੁੱਧ ਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਰਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਖੁਦਾਈ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ.

(ਅੱਗੇ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਮੋਹਨ-ਜੋ-ਦੜੋ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ: ਮੋਹਨ=ਮੁਰਦੇ, ਜੋ=ਦਾ, ਦੜੋ=ਢੇਰ ਜਾਂ ਦੜਾ. ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਟਿੱਲਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਤੂਪ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਤੂਪ ਨੂੰ ਢਾਹ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ. ਮਿੱਟੀ ਥਲੇ ਦਬੇ ਹੋਏ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਲੋਕਲ ਜੁਬਾਨ ਵਿੱਚ ਮੋਹਨ-ਜੋ-ਦੜੋ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਲਾਹੋਰ ਜਾਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ.) ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਸੰਨ 84 ਦੇ ਬਲਿਊਸਟਾਰ ਵਿੱਚ ਢਾਹਿਆ ਗਿਆ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਅਤੇ ਸੰਨ 820 ਵਿੱਚ ਢਾਹਿਆ ਗਿਆ ਮੋਹਨ-ਜੋ-ਦੜੋ ਦਾ ਸਤੂਪ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਸਤਾਨੀ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਲਗਦੇ ਹਨ.

ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਹੋਈ ਖੁਦਾਈ ਵਿੱਚ ਹੜਪਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ. ਫੇਰ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਮੀਂਦੋਜ ਕੀਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨਿਕਲਣ ਲਗੇ. ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੇਰਲ ਤਕ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਖੰਡਰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ. ਹਰ ਥਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੰਤ ਬੁੱਧ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ. ਅਫਸੋਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਬੁੱਧ ਸਾਡਾ ਕੀ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਬੁੱਧ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ? ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਫ਼ਿਰਾਂ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਹਨ!! ਅਸੀਂ ਕਾਫ਼ਿਰਾਂ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਕਿਉਂ ਸਾਂਭੀਏ?

ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸਲਾਮ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਆਗਾਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ? ਕੀ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਸੀ ਨਹੀਂ ਸਨ? ਸਿੱਖੀ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਅਪਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ? ਕੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਫਨ ਕੀਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੀ ਤਕਸ਼ਿਲਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਉਸਾਰਣ ਜਾਂ ਚਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ? ਕੀ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਸਮਰਾਟ ਅਸ਼ੋਕ ਜਾਂ ਸਮਰਾਟ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ?

ਕਸੂਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਹੈ. ਉਹ ਦਸਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਨੰਦ ਰਾਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਨ. ਉਹ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਕਿ ਸ. ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ

ਕਿ “ਪੰਜਾਬ” ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਜੁਬਾਨ ਪਾਲੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਲੀ ਹੀ ਸਭ ਭਾਰਤੀਆਂ (ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬੀਆਂ) ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਮਹਿਜ਼ ਇਤਫ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਲੀ ਜੁਬਾਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲਫਜ਼ ਅੱਜ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁਬਾਨ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਦੇ ਤਿਉਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਚੱਕਾ, ਪੰਜ, ਬਾਰਾਂ, ਮੰਨਾ, ਸਿੱਖ, ਅੱਖ, ਕੰਨ, ਵੱਗ, ਪੱਤਨ, ਮੁੰਡਾ ਵਰਗੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਲਫਜ਼ ਪਾਲੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਇਤਫ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜੁਬਾਨ ਪਾਲੀ ਦੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲਿਪੀ ਧੱਮਲਿਪੀ ਹੈ ਪਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਲਿਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ! ਇਸ ਨੇ ਧੱਮਲਿਪੀ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਦ ਬਣੀ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀ ਉਧਾਰ ਲੈ ਰਖੀ ਹੈ! ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਜੁਬਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੈਣਾਂ ਵਰਗੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਸਮਰਾਟ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਲੇਖ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਇਰਾਨ ਦੀ ਸਰਹਦ ਤਕ ਲਿਖਵਾਏ ਉਹ ਉਰਦੂ ਵਾਂਗ ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਵਾਏ ਸਨ। ਇਹ ਖੋਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਲਿਪੀ ਤੋਂ ਹੀ ਉਰਦੂ (ਫ਼ਾਰਸੀ) ਲਿਪੀ ਨਿਕਲੀ ਹੈ?

ਅਖੌਤੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਧਨਨੰਦ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਰਹਦ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆਣ ਖਲੋਤੇ ਤਾਂ ਅਖੌਤੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਜੇਤਾ ਸਿਕੰਦਰ ਦੇ ਗਿਰੋਹ ਦੇ ਗੁਰਗਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਵੇਂ ਹੀ ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗਿਦੜ ਭੱਜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜਾ ਭਾਸਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਹ ਗੀਤਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਚੈਪਟਰ ਹੈ। ਅਬਦਾਲੀਆਂ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੂਣਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਉਸੇ ਬਹਾਦਰ ਨੰਦ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਹਨ!!

ਉਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਸਿਕੰਦਰ ਨਾਲ ਆਏ ਯੂਨਾਨੀ ਲੇਖਕ ਮੈਗਥਨੀਜ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਖੁਦ ਲਈ ਮਹਿਲ ਬਣਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੰਦ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਲਕਤੇ ਤਕ ਜੀ ਟੀ ਰੋਡ ਬਣਵਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਿਕੰਦਰ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਧਨਨੰਦ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸਮਰਾਟ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੀ ਜੰਮਪਲ ਸਨ। ਮੈਗਥਨੀਜ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 17-18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸਿਕੰਦਰ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਸਿਕੰਦਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਮ੍ਰਾਟ ਨੌਜਵਾਨ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਦਾ ਹਿੱਕ ਤਾਣ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋਣਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਤੋਂ ਖਫਾ ਹੋ ਕੇ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਉਥੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਬਣਾਈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਧਨਨੰਦ

ਨੇ ਹੋਣਹਾਰ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ. ਖੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪਾਲਿਮਬੁਧ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਾਟਲੀਪੁਤ੍ਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾ ਲਿਆ.

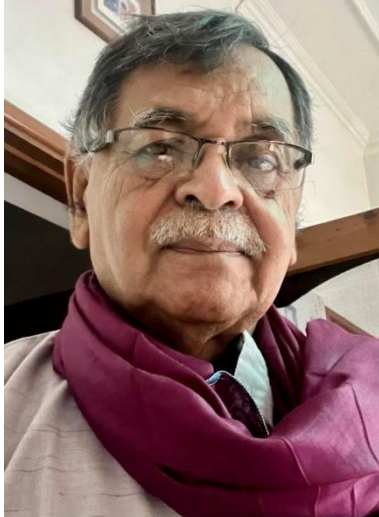
ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਾਂ ਕਿ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁਰਖੇ ਸਨ, ਬੁੱਧ, ਅਸ਼ੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁਰਖੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁੱਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਅਣਵੰਡਿਆ ਪੰਜਾਬ ਸਾਡਾ ਸਾਂਝਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਲਾਹੌਰ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝੀ ਸ਼ਾਨ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਨਗਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸਾਂਝੇ ਘਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ. ਅੱਜ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ ਹੋਈਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਗਏ ਹੋਈਏ, ਬਲੌਚ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹੋਈਏ ਜਾਂ ਜੱਟ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹੋਈਏ, ਪਖਤੂਨੀ, ਪਠਾਨ ਜਾਂ ਮਜ਼ਬੀ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹੋਈਏ, ਸਾਡਾ ਸਿਰਫ ਬਾਹਰੀ ਬਾਣਾ ਬਦਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡਾ ਖੂਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਾਂਝਾ ਹੈ. ਇਹ ਸਾਂਝ ਸਾਡੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ.

ਕਦੇ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਘਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ, ਆਪਣਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਕੱਚਾ ਪੱਕਾ ਘਰ ਯਾਦ ਕਰਣਾ, ਦੇਹਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਇੱਕੋ ਮਿਲੇਗੀ. ਘੜਾ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਹਾਂਡੀ, ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੁੰਡਾ, ਚਟਨੀ ਪੀਹਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਲ-ਵੱਟਾ ਸਿੰਧ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਸਾਡੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ. ਅੱਜ ਪੰਜਾਬੀ ਬੜੇ ਮਾਨ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: ਨਾਮ ਜਪੇ ਕਿਰਤ ਕਰੇ ਵੰਡ ਛਕੇ, ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ! ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ 2300 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਰਾਟ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਵਾਈ ਸੀ: ਅਪਸਿਨਵੇ ਬਹੁ ਕਾਇਨੇ ਦਯਾ ਦਾਨੇ ਸੱਚੇ ਸੁਚਾਏ, ਭਵਤੁ ਸੱਬ ਮੰਗਲੇ! ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਵਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਰਿਵਾਇਤ ਹੈ!!

ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੰਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਜਿੰਦਾ ਰਹੇ ਪਰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਯੂਪੀ ਬਿਹਾਰ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੰਤ ਬਾਮੁਣ ਧਰਮ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ? ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਿੱਸੇ ਦਸਦਾ ਹਾਂ. ਬਾਮੁਣ ਧਰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਯਾਗਵਲਕਿਅ ਹੋਇਆ. ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਨੇ “ਵਿਦਵਾਨ” ਬੁਲਾਏ ਅਤੇ debate ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ debate ਵਿੱਚ ਬਾਕੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲਦੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ 100 ਗਾਵਾਂ ਦੇਵਾਂਗਾ. debate ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਦੇ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਯਾਗਵਲਕਿਅ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ ਹਾਕ ਮਾਰੀ: ਮੈਂ ਜੇਤੂ ਹਾਂ. ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦਾਵੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦੇਵਾਂਗਾ. ਤਲਵਾਰ ਸਾਮੁਣੇ ਸਾਰੇ ਚੁੱਪ! ਉਹ “debate” ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰੇ ਆ ਗਿਆ.

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਦੇਖੋ. ਉਹ ਮੱਕਾ ਮਦੀਨਾ ਗਏ. ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਸਜਿਦ ਵੱਲ ਪੈਰ ਕਰ ਕੇ ਲੇਟ ਗਏ. ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਖੁਦਾ ਦੇ ਘਰ” ਵੱਲ ਪੈਰ ਨਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਦਿਓ ਖੁਦਾ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੈਂ ਪੈਰ ਉਧਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ. ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੀ! ਕਿਉਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ. ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਸੁਣਨ ਦਾ ਜਿਗਰਾ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਹਿਮੱਤ ਵੀ ਰਖਦੇ ਹਾਂ. ਸੰਨ 84 ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਕੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੌਨੇ ਦੁਖੀ ਪਰ ਸ਼ਾਂਤ ਬੈਠੇ ਰਹੇ! ਸਬ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਭਰਾ ਨੇ ਭਰਾ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਲਾ ਕਰੀ! ਇਹ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ. ਸਮਰਾਟ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਸਬ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਸਰੇ ਬਣਵਾਏ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰਖਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਫਕੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਇਹ ਇੱਜਤ ਬਖਸ਼ੀ ਗਈ!!

ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ. ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ, ਕਬੀਰ, ਫਰੀਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ “ਜਿਹਾਦ” ਅਤੇ “ਧਰਮ-ਯੁੱਧ” ਦਾ ਅਸਲ ਮਤਲਬ ਦਸਣ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ ਹਾਂ. ਬੇਸ਼ਕ ਪੈਰੰਬਰ ਮੁਹੱਮਦ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥੀਂ ਕੋਈ ਬੇਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ. ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਰਖਿਆ ਖਾਤਰ ਖੁਦ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ! ਇਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਾਡੇ ਸਾਂਝੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਇੱਕ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ. ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੌਕੰਨੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮਲਾ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅੱਜਕਲ ਸਿਉਂਕ /ਦੀਮਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਮਲਾ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੀ “ਚਿੱਟੇ” ਦਾ ਵਾਰ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ? ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਫੈਲਿਆ? ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਜਿਬ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਪਰ ਹੁਣ ਲੜਾਈ ਸਿਉਂਕ /ਦੀਮਕ ਨਾਲ ਹੈ. ਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣਾ ਵਿਰਸਾ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਿਆਬ ਹੋਣਗੇ ਜਾਂ ਸਿੰਧ ਸਾਮਰਾਜ ਵਾਂਗ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਭੁਲਾ ਦੇਣਗੇ? ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਹਾਕੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਵਜੂਦ ਲਈ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹਨ. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਹਿਮ ਕਰੇ!!

-ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ

ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਗ ਮੈਡੀਕਲ ਪ੍ਰੈਕਟੀਸ਼ਨਰ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣਿਆ-ਪਛਾਣਿਆ ਨਾਮ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ : ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਬਹਾਨੇ

-ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਜਾਂ ਜਾ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਸਭ ਇਹੀ ਕਹਿਣਗੇ, "ਇਥੇ ਕੀ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ (ਪਤੀ-ਪਤਨੀ) ਅੱਖੇ-ਸੱਖੇ ਹੋ ਕੇ, ਪੱਚੀ ਕੁ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਫੀਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਰਚਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਸਾਲ ਦੀ ਫੀਸ ਅਤੇ ਖਰਚਾ, ਉਹ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਕੱਢ ਲਵੇਗਾ, ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਭੇਜਣ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਇਹੀ ਖਜ਼ਾਲ ਖੁਆਰੀ ਹੈ।" ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਵਲੋਂ ਬੋਲੇ -ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਹੁੰਦੇ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਤਰਕੀਬਨ 1.5 ਲੱਖ ਲੋਕ ਹਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕੁਝ ਕੁ ਲੋਕ, ਜੇ ਇੱਥੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਇਹ ਕੁਝ ਕੁ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵੈਸੇ ਇਹ ਕੋਈ ਨੇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ 'ਇਥੇ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ?' ਤੇ ਬੱਚੇ ਜੇਕਰ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸੈਂਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸੈਂਟ ਹੋਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਏਨੀ ਸੌਖੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਕੜੀ ਮੇਹਨਤ ਅਤੇ ਅੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੱਟਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਭੇਇੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅੱਖੀ ਡਿੱਠਾ ਨਿਜੀ ਤਜ਼ਰਬਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਵੱਸਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਜਾਂ ਪਹਿਲ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਦੋ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਜਿਗਿਆਸੂ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ, ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਕੀ ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ

ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜਿਗਿਆਸੂ ਅਤੇ ਖੋਜੀ ਸੁਭਾਅ ਸਦਕਾ, ਉਸ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੁਰਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਅਤੇ ਵੱਸ ਜਾਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ, ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਅਹਿਮ ਪੜਾਅ ਹੈ। ਇਕ ਧਾਰਨਾ ਮੁਤਾਬਕ ਜਦੋਂ ਬੰਦਰ ਜਾਤੀ, ਜੋ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਖਾਣੇ ਦੇ ਅਕਾਲ ਕਰਕੇ, ਦਰਖਤਾਂ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਉਤਰ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪੈਰ ਧਰੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਹਿੰਮਤੀ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਸਵੀਕਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੋਇੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜੀਵ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਪੰਛੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਾਈਬੇਰੀਆ ਵਰਗੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਫਿਤਰਤ ਮੁਤਾਬਕ ਥਾਵਾਂ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਸੁਖਾਵੇਂ ਹੋਣ ਤੇ ਵਾਪਸ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰਵਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਥੇ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨੰਬਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸੌਖੀ, ਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ, ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿਹੂਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਛੱਡ ਕੇ, ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਸੈਂਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ, ਸਿਹਤ ਸਿਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਜੇਕਰ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੁਰਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਡਰ ਹੈ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੁਰਮ ਅਤੇ ਜੁਲਮ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਆਦਿ ਵੀ, ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਦਲਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਪ੍ਰਕੋਪ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵਸੋਂ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਨ ਵੀ ਜੁੜਦੇ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਾਤ ਪਰਵਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਾਰਗਰ ਹਨ। ਮਾਂ ਪਿਉ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਇਹ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਿ "ਇਥੇ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ।" ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਵਲੋਂ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੇ ਦੇਖਣਾ, ਇਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਵਲੋਂ ਹੁਣ ਖੁਦ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਦੇਸ਼

ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਵੱਧ ਰਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਮਹਿੰਗੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਹਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਗੈਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣਾ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜੋ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸਬਬ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ -ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਖਿੱਚ ਵੀ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੁਆਬੇ ਇਲਾਕੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਘਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀਅ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ-ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ, ਨੈਤਿਕ ਅਨੈਤਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਇਕ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣੀ ਹੈ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕਰਨ ਦਾ।

ਜੇਕਰ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਮੂਲਕ ਵਿਚੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਵੱਧ ਰੁਝਾਨ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕੇਰਲਾ ਮੋਹਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ਕਿ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਉਥੇ ਹੀ ਵਸ ਜਾਣ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਬੰਧ, ਇਕ ਪੇਚੀਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਭਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜਾਣਾ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਜੰਮ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ /ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ, ਪੜ੍ਹਨਾ, ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਜੀਬ ਅਤੇ ਦਿਲਚਪਸ ਪਹਿਲੂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੋਰਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮਤੰਵ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਸਰੋਤ ਹਨ, ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਕ ਪੁਖਤਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿਗਿਆਸ਼ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਕੁ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਸਮਰਥ ਘਰਾਣੇ ਹੀ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਜੀਫ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਵੀ, ਪਰ ਇਹ ਸੋਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਹਾਸਿਲ ਕਰਕੇ, ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੰਮ ਲਵਾਂਗੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾ

ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹਰ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਵੋ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਥੋਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਉਣ ਲਈ, ਡਾਲਰ ਕਮਾਉਣ ਲਈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੌਖੀ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਲਈ ਆਦਿ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ, ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸਰੋਤ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਏਜੰਟ ਆਪਣੇ ਸਬਜ਼ਬਾਗ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਜ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਾਲਾ ਧੰਧਾ ਆਇਲ ਸੈਂਟਰ, ਵੀਜਾ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪੱਖ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ, ਬੀ.ਬੀ.ਏ., ਬੀ.ਸੀ.ਏ., ਬੀ.ਡੀ.ਐਸ ਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬੀ.ਟੈਕ ਕਾਲਜ ਧੜਾ ਧੜ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸੀ, ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਕਗਾਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ। ਮੰਜੂਰਸ਼ੁਦਾ ਸੀਟਾਂ ਵੀ ਭਰਨੀਆਂ ਔਖੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪਲਸ ਟੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਧੇ ਆਇਲ ਸੈਂਟਰ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਕਈ ਕਾਲਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ / ਖਿੱਚਣ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਵਿਧੀਵਿਤ ਕੋਰਸਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਇਲ ਫ਼ਰੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ :

ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਧੜਾਧੜ ਆਇਲ ਅਤੇ ਵੀਜਾ ਸੈਂਟਰ ਖੁੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲਜਾਂ/ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ। ਨਿਉਜੀਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਆਕਲੈਂਡ ਦੇ ਇਕ ਇਲਾਕੇ ਕੁਵੀਨ ਸਟਰੀਟ ਵਿਚ ਹੀ ਸੌਂ ਦੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਾਲਜ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਦੇ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ, ਕਈ ਕਈ ਏਕੜਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਏਜੰਟ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗਾਈਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਜਿਸ ਸ਼ਹਿਰ, ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਕੋਰਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨੌਜਵਾਨ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਏਜੰਟ ਦਾ ਮਕਸਦ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਮੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਭੇਜਣਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲਤੀ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਵੀ ਭੁਗਤਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ ਉਥੇ ਇੰਨੇ ਕਾਲਜ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੜ੍ਹਨ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਉਥੇ ਟਿਕਣ, ਵਸਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਵੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂ ਡਿਗਰੀ

ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪਲਸ ਟੂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਸ਼ਖਸ ਸੱਦ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ ਬਿਓਰਾ

ਜਗਦੀਸ਼ ਰਾਏ ਕੁਲਰੀਆਂ

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ : ਪਿੰਡ ਕੁਲਰੀਆਂ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)-151501 ਭਾਰਤ

ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ : ਐਮ.ਏ.(ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਮਾਸ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ), ਐਮ. ਫਿਲ (ਹਿੰਦੀ), ਡਿਪਲੋਮਾ ਪੱਤਰਕਾਰਤਾ ਤੇ ਜਨਸੰਚਾਰ, ਡਿਪਲੋਮਾ ਐਮ.ਪੀ.ਡਬਲਯੂ., ਡਿਪਲੋਮਾ ਐਚ. ਆਈ.ਵੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ

ਕੀ ਲਿਖਦੇ ਹੋ : ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੇਖ, ਕਵਿਤਾ, ਵਿਅੰਗ, ਹਾਇਕੂ, ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ।

ਲੇਖਣ ਆਰੰਭ: 1995 ਤੋਂ

ਪੁਸਤਕਾਂ: ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ, ਲੇਖ, ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦੀਆਂ 26 ਕਿਤਾਬਾਂ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼: ਹਿੰਦੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦਾ ਚੰਗਾ ਕਾਰਜ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ।

ਡਾਕ ਪਤਾ: ਜਗਦੀਸ਼ ਰਾਏ ਕੁਲਰੀਆਂ

46, ਇੰਮਪਲਾਈਜ਼ ਕਲੋਨੀ, ਬਰੇਟਾ

ਜਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ) - 151501 ਭਾਰਤ

ਸ਼ਰਾਬ : ਵੱਡੇ ਖਰਚੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ ਬਿਓਰਾ

ਪੰਜਾਬ ਉੱਚੀਆਂ-ਸੁੱਚੀਆਂ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਅਮੀਰ

ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ, ਬਹਾਦਰੀ, ਚੰਗੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਤੇ ਵਧੀਆ ਪਹਿਰਾਵੇ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:-

ਸੋਹਣੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਨੀ ਸਹੀਓ। ਸੋਹਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਨੀ ਸਹੀਓ।

ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 'ਉੜਤਾ ਪੰਜਾਬ' ਵਰਗੇ ਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਵੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਧਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਖਪਤ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ।

ਅਫੀਮ, ਭੁੱਕੀ ਜਾਂ ਸਿੰਥੈਟਿਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੀ, ਅੰਕੜੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਨਸ਼ੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਫੁਕਰੇਪਣ ਵਿਚ ਸਹੇੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਇਕ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਗਾਣਿਆਂ ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ:

ਘਰ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਹੋਵੇ...

ਦਾਰੂ ਤਾਂ ਨਾਲ ਜੱਟ ਦੇ ਕਬਰਾਂ ਤੱਕ ਜਾਊਗੀ...

ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਂਗ ਲਾ ਕੇ ਤੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜ੍ਹਨੀ...

ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਗਾਣੇ ਸਾਡੇ ਕਲਚਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਨੱਚਦੇ-ਟੱਪਦੇ ਵੀ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਗਾ ਤੇਰਾ ਬੇਲੀ ਕੌਣ?

‘ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ’ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ/ਜਾਗ੍ਰੂਤੀ ਵਾਲੀ ਲਾਈਨ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਹਰ ਬੋਤਲ ਤੇ ਲਿਖੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ-ਪਰੋਖੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ‘ਸ਼ਰਾਬ –ਖਾਨਾ ਖਰਾਬ’ ਜਾਂ ‘ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਨਾਨੀ’ ਤੱਕ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਬੂਰੇ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਰੀਬ ਦੀ ਤੇੜ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀ ਦੂਜੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਨਸ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਦਲ ਬਣ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੋਲੀਆਂ, ਕੈਪਸੂਲ ਤੇ ਸ਼ੀਸ਼ੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਹੀ ਪੜਾਅ ਹਨ। ਹੈਰੋਈਨ ਅਤੇ ਆਈਸ ਵਰਗੇ ਖਤਰਨਾਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ‘ਪਾਰਟੀ ਡਰੱਗ’ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ।

ਪਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਤਰਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਅੰਡੇ ਨੂੰ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਤੇ ਕੁਝ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ/ਸੁਗੁਫ਼ੇ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਹੈ-

ਮੈਂ ਪੀਤਾ ਥਾ ਮਗਰ ਉਸਨੇ ਛੁਡਵਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਸਮ ਦੇ ਕਰ।

ਏਕ ਦਿਨ ਮਹਿਫ਼ਲ ਮੇਂ ਯਾਰੋਂ ਨੇ ਪਿਲਾ ਦੀ ਉਸਕੀ ਕਸਮ ਦੇ ਕਰ।

ਚਲੋ ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਸ਼ੌਂਕ, ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਦੀ ਓਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕੱਲੇ ਮਰਦ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹੁਣ ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਅਭਾਗੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਚੋਰੀਓ ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਰੇਆਮ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਚੰਗੇ ਅਰਥ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਕਿ,

ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਸ਼ਰਾਬ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੀਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੀਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੈਸਾ, ਸੁੱਖ-ਚੈਨ, ਘਰ-ਬਾਰ, ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਸਭ ਕੁੱਝ ਹੜੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਵੱਡਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਵੱਡੇ ਖਰਚੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੀ ਤਾਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ

ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਔਸਤਨ 5 ਤੋਂ 10 ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ-ਪੀ ਕੇ ਜਿਗਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ (liver cirrhosis) ਕਾਰਨ 40-45 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਬੇਤਲਾਂ ਪੀਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬੇਤਲਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਪੀਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਜਾਇਦਾਦ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਖਰਚੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਖਤਮ ਕਰ ਗਏ। ਕਦੇ ਨਾਨਕੇ ਕਦੇ ਭੂਆ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦਰ-ਦਰ ਦੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਅਭਾਗੀ ਕਹਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 9-10 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੀਕਾਨੇਰ ਵਿੱਚ 2 ਮੁਰੱਬੇ ਹੋਰ ਭੇਇੰ ਸੀ। ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ 3-4 ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਟਰੈਕਟਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਜੀਪ ਖਰੀਦ ਲਈ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਦੌਰ ਐਸਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਦੋਵੇਂ ਮੁਰੱਬੇ ਵੇਚ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵਾਢਾ ਧਰਿਆ। ਘਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਐਸੇ ਬਣੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਥ੍ਰੀਵੀਲਰ ਚਲਾ ਕੇ ਘਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਪੜਪੋਤਰਾ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਪੀੜਤ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਦਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਭਾਗੀ ਧਰਤੀ ਅਜਿਹੇ ਦਾਗਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ।

ਇਕ ਅੰਕੜੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਲ 2008 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 19 ਕਰੋੜ ਬੇਤਲਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਖਪਤ ਹੁਣ 30 ਤੋਂ 32 ਕਰੋੜ ਬੇਤਲਾਂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਲਾਨਾ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2005 ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ 5652 ਠੇਕੇ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁਣ 10157 ਦੇ ਲਗਭਗ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਇਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਆਏ ਜ਼ਿਕਰ ਭਰ ਅੰਕੜੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲ ਖਪਤ ਤੇ ਖਰਚਾ ਇਸ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਹੈ।

ਸ਼ਰਾਬ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਖੋ-ਹੌਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਮੱਕੜਜ਼ਾਲ, ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਧਣ ਵਿਚ ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਅਣਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਸੜਕ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜ਼ੋਖਮ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ

ਹਨ। ਵਿਆਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਹਵਾਈ ਫਾਇਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗੰਭੀਰ ਹਾਦਸੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ।

ਸ਼ਰਾਬ ਕਈ ਮਾਰੂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2020 ਵਿਚ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿਚ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 740,000 ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੈਂਸਰ ਦੇ 77 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਜਦਕਿ ਔਰਤਾਂ ਵਿਚ ਅੰਦਾਜ਼ਨ 23 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (1,72,600) ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਮਲੇ ਫੂਡ ਪਾਈਪ, ਜਿਗਰ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ 2020 ਵਿਚ ਮੂੰਹ, ਗਲੇ, ਫੂਡ ਪਾਈਪ, ਵੱਡੀ ਅੰਤੜੀ, ਗੁਦਾ, ਜਿਗਰ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਦੇ 63 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਡਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ (ਅਲਕੋਹਲ) ਸਿੱਧੇ-ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ 1.8 ਮਿਲੀਅਨ ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 58.3 ਮਿਲੀਅਨ ਲੋਕ ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਪਾਹਜ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਏਨੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਨਸ਼ੇੜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦੀ ਖੂਨ-ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬੋਤਲ ਖਰੀਦਣ ਤੇ ਰੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਘਰੋਂ ਬੱਚੇ ਵਿਚਾਰੇ ਦਾਲ-ਆਟੇ ਲਈ ਵਿਲਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਖਰਤਾ ਮੁਹਿੰਮ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਨਾਅਰਾ ਬਹੁਤ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ:

ਪਾਪਾ ਜੀ ਨਾ ਪੀਓ ਸ਼ਰਾਬ

ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦਿਓ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ।

ਪੂਰੇ ਲੇਖ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਲੀਭਾਂਤ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਹਨ ਹੀ, ਬਲਕਿ ਸਰੀਰਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਵਧਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੂਸਰੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ/ਨਸ਼ੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਲਈ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ, ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਨਤੀਜੇ ਜਿੰਨੇ ਕਾਰਗਰ

ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ, ਓਨੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਘਟ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ ਆਪਣੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਕਾਰਗਰ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਰਵਾਸ ਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।'

ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਬਜਟ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨੀ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਮਾਪਿਆਂ/ਤੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਰੋਕ ਲੱਗਣੀ ਸੌਖੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੀਤੀ ਦਾ ਕੀ ਹਸ਼ਰ ਹੋਇਆ, ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਨਕਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਕਲੰਕ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਲੜਾਈ-ਝਗੜਿਆਂ, ਲੁੱਟਾਂ-ਖੇਹਾਂ, ਅਤੇ ਅਗਵਾ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ-ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਨਸ਼ੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਪੈਂਗ ਲਾ ਕੇ 'ਦਲੇਰ/ਸ਼ੇਰ' ਬਣਨ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਬੰਦਾ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਆਖਣਗੇ 'ਸ਼ਰਾਬੀ ਐ..ਚਲੋ ਖਾਧੀ ਪੀਤੀ 'ਚ ਹੋ ਗਿਆ'। ਲੋਕ ਏਨੀ ਭਲੇਮਾਣਸੀ ਦਿਖਾਉਣ ਤੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ-ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿਖਾਈ ਇਹ ਭਲੇਮਾਣਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੋਝੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵਾਧ-ਘਾਟ ਦਾ ਪਤਾ ਨੀ ਚਲਦਾ...ਪਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਨੇ ਖਾਧੀ ਪੀਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਹੈ ? ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ ਤੱਕਦਾ ਹੈ? ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਪੱਖ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਦਬਾਓ ਕਾਰਨ ਕਦੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇਰ ਰਾਤ ਘਰ ਵੜਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਵਿਆਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਮੂਹਰੇ ਟੇਬਲ ਸਜਾ-ਸਜਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਨਾਟਕਾਂ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬੀ ਨੂੰ ਗਲੈਮਰ (Glamour) ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਸੇ-ਠੱਠੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਵਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ

ਕਿਆਸਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਟਸਐਪ ਤੇ ਇੱਕ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿੱਚ, 'ਇੱਕ ਬੰਗਾਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ 90 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਗਲਾਸਿਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੋ ਜਾਣੇ ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਲਾ ਕੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ।' ਬੰਗਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਗਲਾਸਿਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਐਨਕਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜ਼ਰਾ ਸੋਚੋ ! ਅਜਿਹੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਆਈਆਂ ਹਨ।

ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਡੈਸਕ ਤੋਂ ਪੱਤਰ

ਸੁਨੀਲ ਭਾਟੀਆ ਦੁਆਰਾ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ

ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਰਸਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਜੇਹਲਮ ਤੋਂ 1947 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਅੱਠ ਮਿਆਰੀ ਕਾਰਨਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦੇ ਪੁਰਖੇ ਦਾ ਜੱਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਡਸਕਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਹਲਮ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਰੇਲਵੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਮ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੱਧਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਪੱਧਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲੀ 'ਤੇ ਗਿਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਸਨ ਨਾਨਕ ਬਾਬਾ, ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ। ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹੀ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੰਡ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਸਨ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਿਣਤੀ ਬਚ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ

ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਸੀ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਿਆ-ਪਛਾਣਿਆ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਪੰਜਾਬ ਕਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੰਧੂ ਸਭਿਅਤਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਕੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਿਪਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਪੱਧਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਉਥਾਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਗੋਂ ਉਸ ਪਹਿਲੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲੋਕ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦਿਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਣ ਤੱਕ ਇਹ ਠੀਕ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅੱਗ ਦੀ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਕਨੀਕ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਦੀਵੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਲ ਸਭਿਅਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ। ਇਹ ਦੱਸਦਿਆਂ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗ ਦੇ ਬਾਰੀਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਬੰਬ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵੱਖਰੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੂਹਿਕ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਬੇਰਹਿਮ ਕਦਮ ਸੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਸੀ।

ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪੱਧਰ ਸਰੀਰਕ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਮੁਦਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ

ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਹਿਲੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਲੋਕ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਇੰਨੀ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤੀਜੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਉਹ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸੰਸਾਰ ਸੁਧਾਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਏਕਤਾ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਕਤਵਰਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਪੱਧਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਲੋਕ ਨਾ ਤਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਵੰਡ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਰੇਖਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਨ ਕਿ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਾਂਝੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਤਲ, ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਨਸਲੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਕੋਰ ਨਿਪਟਾਇਆ।

ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਰਾਜ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਦੌੜਾਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਨੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦੋਸਤ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਸਨ, ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਚਾਨਕ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਬੇਟਾ!, ਮੈਂ ਕੁਰਾਨ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹੁਣ 96 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਸ਼ਰੀਫ ਹੋ ਗਿਆ।) ਇਹ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਮੂਰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੀਤਾ ਦੀ ਇਹ ਮਹਾਨ ਪੁਸਤਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਨਾਇਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹ ਇੱਕ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਨਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਚੁੱਪੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕਸੂਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਛਵਾਲਾ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ 90 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਯਾਦ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ 1947 ਤੋਂ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖਾਲੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੇਰੀ ਦਿਲੀ ਤਮੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਵੱਸ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਜਿਹੇ ਪਿਆਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਤੀਤ ਕਰਾਂ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਛੁਹਣ ਵਾਲਾ ਪਲ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਛੱਡਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਦਰਦ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ।

ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਦੀ ਸੀ ਜੋ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਬੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗਰੀਬ ਸਨ, ਚੰਗੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਦੇਖੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨਗਨਤਾ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਪਹਿਰਾਵੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹੜ੍ਹ ਜਾਂ ਸੇਕੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਔਰਤ ਲਈ ਬਲਾਊਜ਼ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ ਸਿਲਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਮੂਰਖ ਸੀ। ਇਸ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਾਡੀ ਦੌਲਤ 'ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਡੀ ਦੌਲਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਬਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਚਾਲ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਾਰਡ ਖੇਡਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਇਹਨਾਂ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਜੱਦੀ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਈਰਖਾ ਸਾਡੀਆਂ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਬਲਾਤਕਾਰ ਲਈ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਝਲਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੰਗ ਬਟਵਾਰੇ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਉਹ ਸਾਡੀ ਦੌਲਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੀਂਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਪੁਦੀਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਆਮ ਸਥਾਨਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਪੁਦੀਨੇ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਦਰੱਖਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸਦੇ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਭੈਣਾਂ-ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਰੰਗ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਟੁੱਟੇ ਭਾਂਡਿਆਂ 'ਤੇ ਰੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੌਰੀਆ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਛੋਟੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਲੜਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸਾਡੇ ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੱਧ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਇਹ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਦੌਲਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੂਪੀ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਸਿਆਸੀ ਚਾਪਲੂਸਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਮੈਂ 95 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਾਲ ਦੇ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਮਜ਼ਾਨ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਵਰਤ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਨਵਰਾਤਰੀ ਵਰਤ ਵਜੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਡੇ ਵਰਤ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਰਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ (ਰੋਜ਼ਾ) ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਵਰਾਤੇ ਦੇ ਵਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਸੀਂ ਰਮਜ਼ਾਨ ਦੇ ਵਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਮੱਟਨ ਜਾਂ ਚਿਕਨ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗਊ ਮਾਸ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਸਨ। ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਾਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਿੰਦੂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ ਜਿੱਥੇ ਹਿੰਦੂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਖਾਸ ਲੇਨਾਂ ਅਤੇ ਬਾਈਲੇਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਵੇਚਿਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਣ-ਲਿਖਤ ਨੈਤਿਕ ਅਭਿਆਸ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ - ਸਤਿਕਾਰ (ਲਿਹਾਜ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਦੇ ਵੀ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਜੈਨ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਪੱਕਾ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿਆਜ਼ ਅਤੇ ਲਸਣ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜਸ਼ਨ ਅਧੂਰਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਜਾਵਟ ਲਈ ਲਟਕਣ ਲਈ ਧਾਗੇ ਵਿੱਚ ਚਿਪਕਾਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਕੋਣੀ ਆਕਾਰ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਟੰਗਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਲੇਨ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਤਿਕੋਣਾ ਕਾਗਜ਼ ਲਟਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਸ਼ਨ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਕੋਣਾ ਆਕਾਰ ਕਿਉਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ? ਉਸਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਝੰਡੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਤਿਕੋਣਾ ਧਾਰਮਿਕ ਤਿਕੋਣਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਅਗਲਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਇਹੀ ਪੈਟਰਨ ਕਿਉਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ? ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਕੁਝ ਤੱਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਿਕੋਣੀ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਝੰਡਿਆਂ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਮਨੌਮੀ ਦੇ ਜਲੂਸ ਮੌਕੇ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜਲੂਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੁਸਲਿਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਜੋਂ ਉਸ

ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਘਟਨਾ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ 1940 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।

ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪੰਜਾਬ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵਜੋਂ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਰੁਵ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਵੀ ਬਾਹਰਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਛੋਟੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਅਣਸੁਖਾਵੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਪਰ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਉਲਝਣ ਵਾਲਾ ਬੱਚਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੱਲ ਦੌੜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਰਾਹਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਮੇਰੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮੇਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਠੰਡ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਬਲ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਭੈਣਾਂ-ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ। "ਇੱਕ ਘਰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਪਿਆਰ, ਸਨੇਹ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਦਾ ਵਧੀਆ ਸੁਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅਜੀਬ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਚਮਕਾਂਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਗੇ। ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ।" ਮਾਪੇ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕਿਰਿਆ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ

ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ, ਅਤੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪਿਆਰ, ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਉਚਿਤ ਮਿਲਾਵਟ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, "ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, 'ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਝਗੜੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੋ'। ਜੇ ਮੈਂ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਨਾ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਾੜੇ ਸਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿਓ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਸਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਬਚਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਆਧੁਨਿਕ ਪਿਤਾ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਾਰਡ ਨੂੰ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਾਲੇ ਵੱਖਰੇ ਕਮਰੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਰਲਣ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਇੰਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ 'ਬਾਹਰਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ-ਜੁਲਣ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਸੁਰੱਖਿਆ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਾਜਿਕ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਆਧੁਨਿਕ ਬੱਚੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਮੈਂ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਲਾਡ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀ ਬਸ ਰੋਟੀ ਕਪਰੇ ਤੇ ਪਛਾਈ ਦੇ ਪੈਸੇ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਪੜ੍ਹੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਮੈਂ ਕਿਥੇਇਨ ਪਾਸੀ ਲਿਆ ਵਾਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸੀਮਤ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ,

ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕਦੇ ਵੀ ਘਰ, ਕੱਪੜੇ ਜਾਂ ਭੋਜਨ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ .) ਉਸਨੇ
ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ।

ਆਦਰ ਸਾਹਿਤ

ਸੁਨੀਲ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਡਾ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ

www.southasiaresearchcentre.in

dr_subha@yahoo.com

ਟੈਲੀਫੋਨ-91-11-27853470®

ਆਗਾਮੀ ਮੁੱਦੇ

ਮਈ 2024 ਭਾਗ-3 ਨੰ-5

ਰਜ਼ਾ ਨਈਮ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਇੱਕ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਖੋਜਕਾਰ, ਅਨੁਵਾਦਕ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀ ਪਾਠਕ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਯੂਕੇ ਵਿੱਚ ਲੀਡਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਫੋਏਟਵਿਲੇ, ਯੂਐਸਏ ਵਿੱਚ ਅਰਕਨਸਾਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਮੱਧ ਪੂਰਬੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਿਸਰ, ਯਮਨ ਅਤੇ ਤੁਰਕੀ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦ ਵਾਇਰ ਅਤੇ ਆਉਟਲੁੱਕ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਦ ਫਰਾਈਡੇ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਤੰਬਰ 2014 ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਬੁੱਕਸ ਵੀਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਕਰਨ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਓਲੋਮੋਪੋਲੋ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ ਸੰਸਕਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੰਮ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਖਨਊ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਲਿਟਰੇਚਰ ਫੈਸਟੀਵਲ (ਦੇਵੇਂ 2014 ਵਿੱਚ), ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਵਿਨੀਪੈਗ

ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਫੈਸਟੀਵਲ (ਕੈਨੇਡਾ, ਸਤੰਬਰ 2017), ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਤਕ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ TEDx (ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ TEDxLUMS, ਲਾਹੌਰ, ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 ਵਿੱਚ) ਅਤੇ ਮਾਡਲ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ (ਸਭ ਤੋਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ LUMUN 17, ਲਾਹੌਰ, ਜਨਵਰੀ 2021 ਵਿੱਚ) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਕਾਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ। ਉਹ ਯੂਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਕਾਰੀ 2013-2014 ਚਾਰਲਸ ਵੈਲੇਸ ਟਰੱਸਟ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕ ਸਆਦਤ ਹਸਨ ਮੰਟੋ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਕੰਮ ਲਈ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਉਦਘਾਟਨੀ 2017 ਜਵਾਦ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਇਨਾਮ ਲਈ ਉਪ ਜੇਤੂ/ਫਾਇਨਲਿਸਟ ਹੈ। ਉਰਦੂ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ (ਭਾਰਤ) ਲਈ, ਅਬਦੁੱਲਾ ਹੁਸੈਨ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਕਹਾਣੀ 'ਬਹਾਰ' (ਬਸੰਤ) ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਲਈ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਲੇਖਕ ਸੰਘ (ਅੰਜੁਮਨ ਤਰਾਕੀ ਪਾਸੰਦ ਮੁਸੰਨਫੀਨ) ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, 2021 ਵਿੱਚ (ਕਵੀ ਦੀ 100ਵੀਂ ਜਨਮ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ)।

ਜੂਨ 2024 ਭਾਗ-3 ਨੰ-6

ਡਾ: ਖੇਲਾ ਇਫ਼ਤਿਖਾਰ ਚੀਮਾ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਦੀ ਇਸਲਾਮੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਹਾਵਲਨਗਰ ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਤਾਇਨਾਤ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਗ੍ਰਾਂਟ ਖੋਜਕਾਰ ਵਜੋਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (UBC) ਨਾਲ ਅਤੇ ਲੀਸੇਸਟਰ, ਯੂਕੇ ਵਿੱਚ ਡੀ ਮੌਂਟਫੋਰਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨਾਲ ਖੋਜ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਾਇਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ (2021) ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ

ਆਪਣੀ ਪੀਐਚਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅਧਿਐਨ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ। ਉਸਨੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਐਮਫਿਲ ਦੌਰਾਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ (ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਜਨੇਤਾ ਵਜੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ) ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 3 ਜਰਨਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ (ਪਹਿਲੇ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ)। ਉਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਾਇਰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਰਿਸਰਚ ਸਪੋਰਟ ਇਨੀਸ਼ੀਏਟਿਵ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਜਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪੀਐਚਡੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਫੀਲਡ ਰਿਸਰਚ ਅਤੇ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਲੰਡਨ ਯੂਕੇ ਦੀ SOAS ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ। SOAS ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ "ਐਮਰਜੈਂਸ" (ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਸਾਊਥੈਮਪਟਨ) ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਜਰਨਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਕਸਫੋਰਡ, ਬਾਬ ਸਪਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਮੇਤ ਵੱਕਾਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਪੇਪਰ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਾਊਥੈਂਪਟਨ। ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਕਰਮਸਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਕੂਲ ਇਲਫੋਰਡ, ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਯੂਕੇ ਦੇ ਡਾਇਸਪੋਰਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਾਊਥਾਲ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਅਧਿਐਨ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਹਿਲੀ ਖੋਜ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਪਛਾਣ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਘੱਟ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ। ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਤਰ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਫੋਕਸ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣ 'ਤੇ ਬਹਿਸਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀ ਬਸਤੀਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਗ਼ਦਰ (ਇਨਕਲਾਬੀ) ਲਹਿਰ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਉਸਨੇ "ਕੀਰਤੀ" ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਲਿਪੀਅੰਤਰਨ (ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੋਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ) ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ; ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇੱਕ ਜਰਨਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਜਨਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਲਿਪੀਅੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਡਾ. ਤੇਹੀਦ ਅਹਿਮਦ ਚੱਠਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਇਲਪੁਰ ਯੰਗ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨਜ਼ ਕਲੱਬ-LYHC ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ LYHC ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। LYHC ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਡਿਜੀਟਲ ਪੁਰਾਲੇਖ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡਾ: ਮਹਾਜਨ (ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ) ਨੇ ਇੱਕ ਆਨਲਾਈਨ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ LYHC ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੇ ਪਾਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਸਾਂਝੀ ਥਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਮਾਹੌਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। "ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣਾ: ਡਿਜੀਟਲ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਇਕੱਠ"। ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਇਲਪੁਰ (ਫੈਸਲਾਬਾਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਮੇਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹਿ-ਆਯੋਜਕ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ 2021 ਲਈ ਢਾਹਾਂ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਜਿਊਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਔਰਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਬੀਬੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜੁਲਾਈ 2024 ਭਾਗ-3 ਨੰ-7

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਾ: ਰੋਣਕੀ ਰਾਮ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਗੇ

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਸੱਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਅਪੀਲ:

ਅਸੀਂ ਸਲਾਹੀਅਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਅੰਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀ ਸਹਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

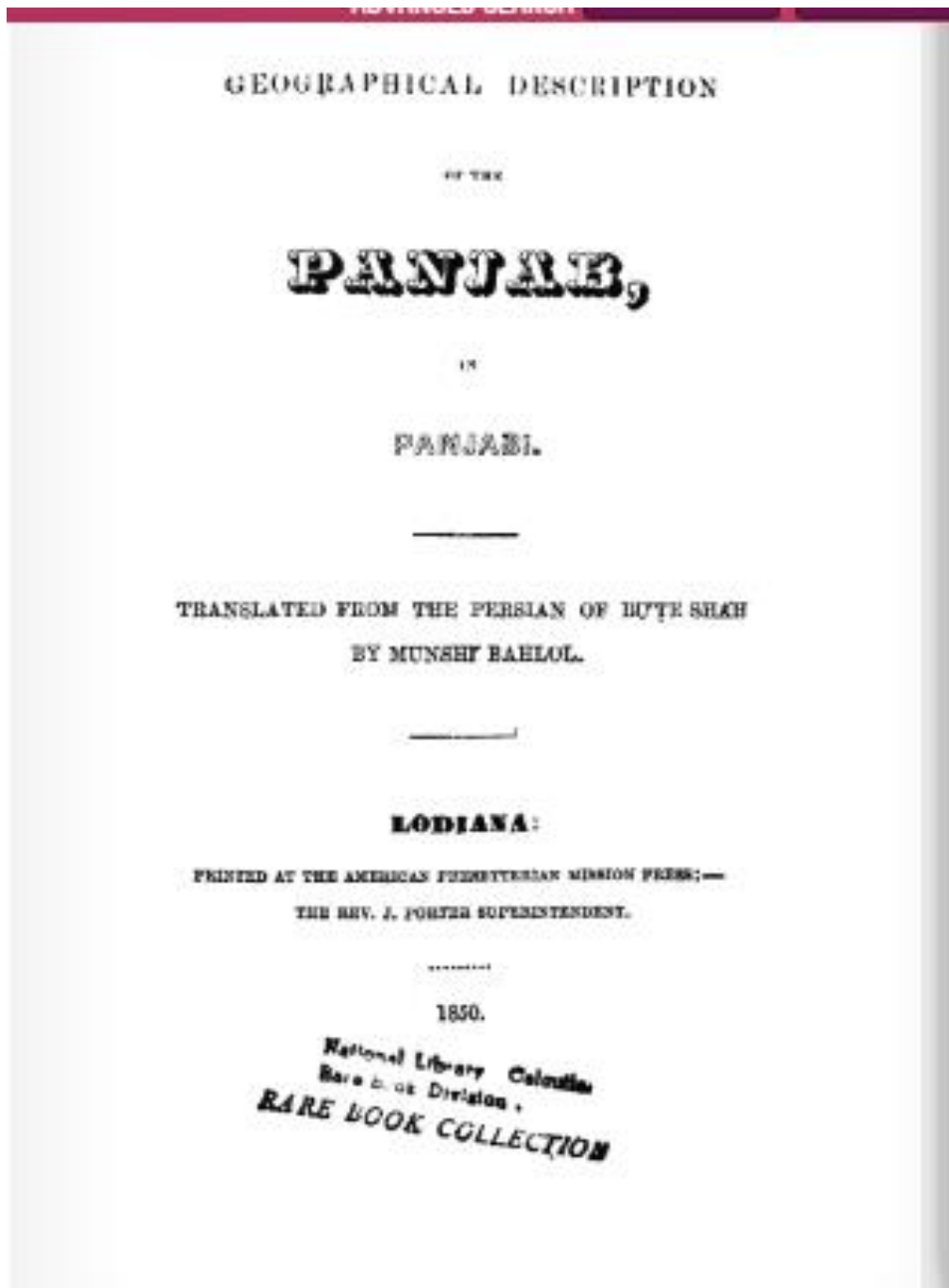
ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਈਮੇਲ 'ਤੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ:

dr.bhatiasunil@gmail.com

dr_subha@yahoo.com

ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇਗੀ।

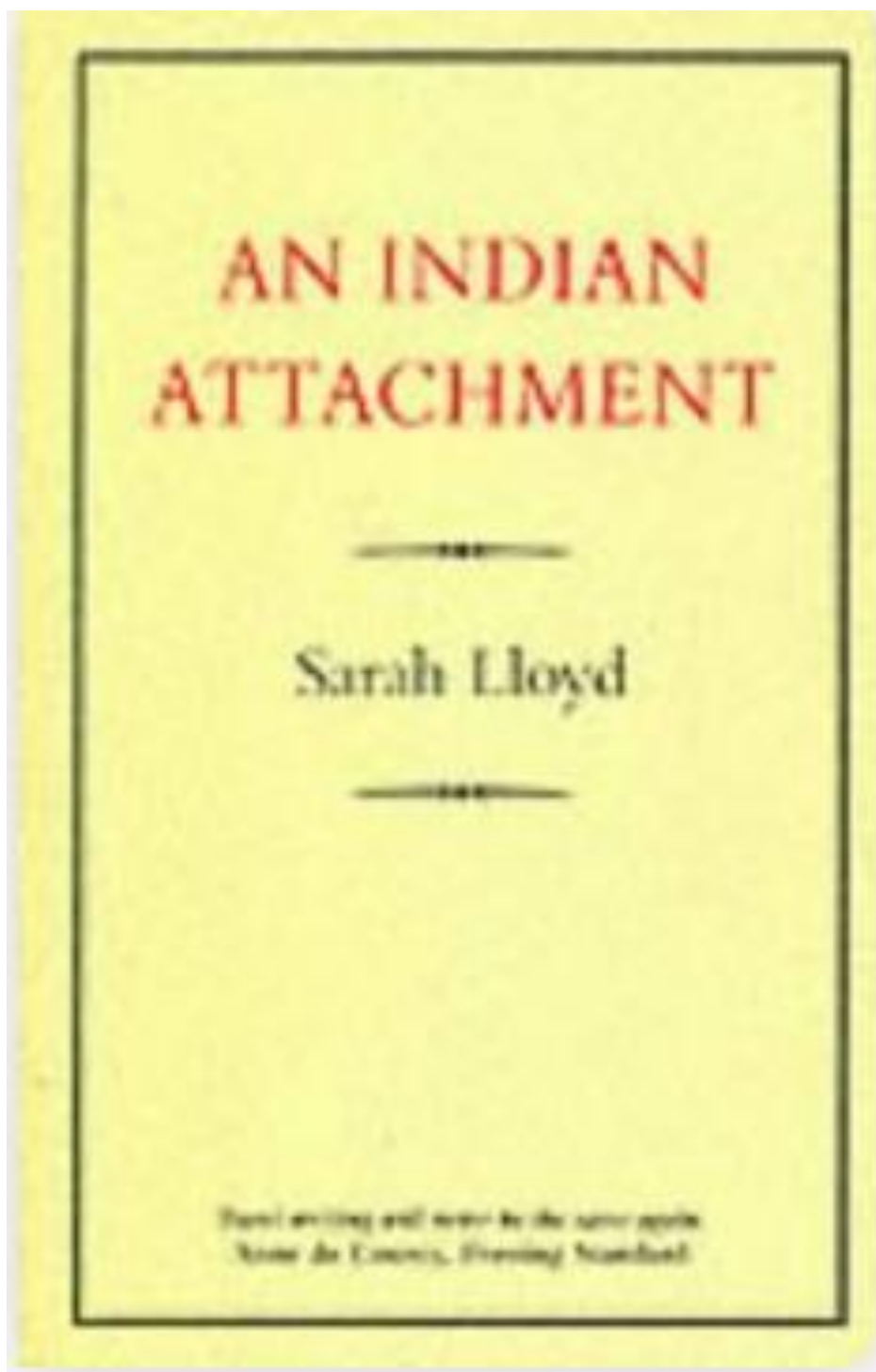
ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਿਰਸਾ:

**MEMORANDUM
ON THE
DISTURBANCES
IN THE PUNJAB
APRIL 1919.**

ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ:

ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ:

15 ਅਗਸਤ, 1947. ਸਰਗੋਧਾ (ਪੰਜਾਬ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਰੀ, ਕਠੋਰ ਵਰਖਾ। ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਮੀਂਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਗੈਰ-ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਮੂਲੀ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਬੰਡਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਹੇਠ ਜਾਂ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਫੜ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਹਰੇ ਡਰ ਨਾਲ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ - ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪਰਦੇਸੀ ਸੀ। ਸਰਗੋਧਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ; ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਬੱਸ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਏ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭੀੜ ਨੇ ਬੱਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਬੱਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਧਰ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਮਲਿਕ ਗਜ਼ਨਫਰ ਅਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਟੀਮ ਨਾਲ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਭੀੜ ਨੂੰ ਖਦੇੜਨ ਲਈ ਹਵਾ 'ਚ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਅਤੇ ਬੱਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਸੀ, ਅਵਾਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਈਆਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ ਸਥਾਨਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੰਚਾਰਜ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕੰਧ ਘੜੀ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਵੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਗਈ।

(ਅਦਾਲਤ: ਖਾਲਸਾ ਵੌਕਸ)

ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ: ਬੁੱਧੀਮਾਨ

1. ਏ.ਕੇ.ਐਲ
2. ਅਰਾਫ਼
3. chtar
4. ਗਿਆਨੀ
5. ਘੱਗ
6. ਜੁਗਤਿ
7. ਲੁਕਮਾਨ
8. ਸਿਆਨਾ
9. ਸੁਜਾਨ
10. ਵਿਦਿਆ
11. ਵਿਸੇਖਤਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਡਿਗਦੇ ਧੰਦੇ ਬੋਲ:

ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਵੇਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਸੁਭਾਅ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਘੁਸਪੈਠ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਸਿਲਕ ਰੂਟ ਤੋਂ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਆਏ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਓਪਨੀਅਤ ਦਾ ਸੱਚਾ ਗੋਟਵੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਰਵਾਇਤੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਯਮੁਨਾ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਪਰ ਪੱਛਮੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਰਾਕ ਤੋਂ ਸੁਥਾਨ ਅਤੇ ਕਮੀਜ਼ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੇ ਪਰਸਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਅਪਣਾਏ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਕਾਲਮ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਵਰਤਣ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਰਵਾਇਤੀ ਸ਼ਬਦ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਵੇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਸਾਡੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਠੋਕਰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਸਨਮਾਨਤ ਨਾ ਕਰੀਏ।

ਸ਼ਬਦ	ਪ੍ਰਸਿੱਧ	ਠੋਕਰ/ਡਿੱਗਣਾ
ਨਮੂਨਾ/ਨਮੂਨਾ	ਨਮੂਨਾ	ਵਾਂਕੀ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ	ਵਿਜਯਪਨ	ਮਸਾਹੁਰੀ
ਪ੍ਰਚਾਰ	ਪ੍ਰਚਾਰ	ਮੁਨਾਦੀ

ਤਮਤਾਰ	ਤਾਮਾਤਰ	ਚੰਗਨ/ ਚੈਨਗਨ
ਤਾਲਾ		ਜੰਦਰਾ
ਕਾਉਂਟ	ਨਾਰੀਅਲ	ਲਾਲੇਰ
ਛੋਟਾ ਅੱਖਰ	ਸੰਦੇਸ਼ਾ	ਰੁਕਾ
ਉਜਾੜ ਸਥਾਨ	ਸੁੰਨਸਾਨ	ਲੁਕਾ ਪਾਸਾ
ਛਿੜਕ	ਚਿਦਕਾਵ	ਤਰੋਕਣਾ
ਜੇਬ	ਜੇਬ	ਖਿਸਾ/ਬੋਜਾ
ਚੁੱਕ	ਜੇਬਕਤਰਾ	ਗਾਂਧੀ ਚੋਰਾ
ਕੋਨਾ	ਕੋਨਾ	ਗੋਸਾ/ਹੋਰਾ/ਚੁੰਦ
ਪੇਸਟਰ		ਇਸ਼ਟਹਾਰ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕ: ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਆਹੂਜਾ

(ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਆਹੂਜਾ)

ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਆਹੂਜਾ (ਜਨਮ ਗੁਲਸ਼ਨ ਆਹੂਜਾ 17 ਜਨਵਰੀ 1917 - 3 ਜੁਲਾਈ 1998), ਅਰੁਣ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ, ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਅਭਿਨੇਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸੀ ਜੋ 1940 ਅਤੇ 1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਸਿਨੇਮਾ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਸੀ, 30 ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਚੇਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਗਾਇਕਾ ਅਤੇ ਅਦਾਕਾਰਾ ਨਿਰਮਲਾ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਅਦਾਕਾਰ ਗੋਵਿੰਦਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹਨ।

ਆਹੂਜਾ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਪੰਜਾਬ, ਮੌਜੂਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ 1917 ਵਿੱਚ ਗੁਲਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਹੂਜਾ ਵਜੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ 1937 ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਇੱਕ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਲਈ ਸੀ।

1942 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਗਾਇਕਾ ਅਤੇ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਫਿਲਮ ਸਾਵੇਰਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਉਲਟ ਕਾਸਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲੇ ਸਨ। 1996 ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਲਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੱਕ ਉਹ ਵਿਆਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਸ਼ਪਾ, ਪਦਮਾ ਅਤੇ ਕਾਮਿਨੀ ਨਾਮਕ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਭਿਨੇਤਾ/ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਕੀਰਤੀ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਅਭਿਨੇਤਾ ਗੋਵਿੰਦਾ ਹਨ। 15 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕਰੀਅਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਆਹੂਜਾ ਨੇ 1954 ਵਿੱਚ ਅਦਾਕਾਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾੜੀ ਸਿਹਤ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੇ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਬੰਗਲਾ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ

ਵਿਰਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚਾਵਲ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਉਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਪੁੱਤਰ ਗੋਵਿੰਦਾ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ 1980 ਅਤੇ 1990 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਫਲ ਅਭਿਨੇਤਾ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਦੂਜਾ ਪੁੱਤਰ ਕੀਰਤੀ ਕੁਮਾਰ ਇੱਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਅਭਿਨੇਤਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਵਿਨੈ ਆਨੰਦ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਰਾਗਿਨੀ ਖੰਨਾ, ਆਰਤੀ ਸਿੰਘ, ਸੌਮਿਆ ਸੇਠ ਅਤੇ ਟੀਨਾ ਆਹੂਜਾ ਸਮੇਤ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਇੰਡਸਟਰੀ। ਉਸਦੀ ਧੀ ਪਦਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਆਰਤੀ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਤੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ: ਅਥਲੈਟ, ਅਦਾਕਾਰ, ਲੇਖਕ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਡਿਜ਼ਾਈਨਰ ਜਾਨਕੀ ਦਾਸ ਮਹਿਰਾ

(ਜਾਨਕੀ ਦਾਸ ਮਹਿਰਾ)

ਜਾਨਕੀਦਾਸ ਦਾ ਜਨਮ 1910 ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਅਭਿਨੇਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਮਯੂਰਪੰਖ (1954), ਤੀਸਰਾ ਕੌਨ (1965) ਅਤੇ ਯਾਦਾਂ ਕੀ ਕਸਮ (1985) ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਮੌਤ 8 ਜੂਨ 2003 ਨੂੰ ਮੁੰਬਈ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੋਈ।

ਬਰਲਿਨ ਵਿੱਚ 1936 ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਨਕੀਦਾਸ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਮੈਂਬਰ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਸਾਈਕਲਿੰਗ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਾਲ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਾਰੇ ਜਾਨਕੀਦਾਸ ਮਹਿਰਾ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਉੱਘੇ ਸਾਈਕਲਿਸਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਅਭਿਨੇਤਾ ਵੀ ਸੀ।

1910 ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਜਨਮਿਆ ਅਤੇ ਪਾਲਿਆ-ਪੋਸਿਆ। ਉਸਨੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲਿੰਗ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ

ਪਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਲਈ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਸਰੋਂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ 1934-1942 ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ 8 ਸਾਈਕਲਿੰਗ ਰਿਕਾਰਡ ਤੇੜੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਰਲਿਨ (ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਓਲੰਪਿਕ) ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ 1936 ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਓਲੰਪਿਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੈਨਲ ਦੇ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਭਾਰਤੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਨਕੀਦਾਸ ਆਪਣਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਰੀਅਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ 2 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਚੰਭੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਖਾਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। 1942 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਵਿਸ਼ਵ ਸਪੋਰਟਸ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿੱਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਆ ਉਹ ਨਾਮ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਨਕੀਦਾਸ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਉਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਬਲਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 1946 ਵਿੱਚ, ਵਿਸ਼ਵ ਖੇਡ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਇਆ। ਇੱਕ ਸੱਚਮੁੱਚ ਕਮਾਲ ਦਾ ਕਾਰਨਾਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾਦਾਇਕ, ਫਿਰ ਵੀ।

ਅਦਾਕਾਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਡਿਜ਼ਾਈਨਰ, ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਰਾਈਟਰ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਜਾਨਕੀਦਾਸ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਮਲਟੀਟਾਸਕਰ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਫਿਲਮ ਰਾਈਟਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਇੰਡੀਅਨ ਮੇਸ਼ਨ ਪਿਕਚਰ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਈਫਟਾਈਮ ਅਚੀਵਮੈਂਟ ਅਵਾਰਡਾਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰਿਵਾਰ: ਓਪੀ ਦੱਤਾ

(ਓ.ਪੀ. ਦੱਤਾ)

ਓ.ਪੀ. ਦੱਤਾ (1922 – 9 ਫਰਵਰੀ 2012) ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਕੈਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1948 ਵਿੱਚ ਫਿਲਮ 'ਪਿਆਰ ਕੀ ਜੀਤ' ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਭਿਨੇਤਰੀ-ਗਾਇਕ ਸੁਰੱਈਆ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਸੁਪਰ ਸਟਾਰ' ਸਨਸਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।[1] ਉਸਨੇ 1959 ਤੱਕ ਨੌਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ ਸੰਵਾਦ, ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਫਿਲਮਾਂ ਆਪਣੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਪੁੱਤਰ ਜੇਪੀ ਦੱਤਾ ਲਈ ਲਿਖੀਆਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਰਡਰ ਅਤੇ ਐਲਓਸੀ ਕਾਰਗਿਲ ਲਈ। 2001 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਫਿਲਮ ਰਫਿਊਜੀ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਡੀਅਨ ਫਿਲਮ ਅਕੈਡਮੀ ਅਵਾਰਡ ਅਤੇ ਫਿਲਮਫੇਅਰ ਅਵਾਰਡ ਜਿੱਤਿਆ। 2006 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਫਿਲਮਫੇਅਰ ਤੋਂ ਲਾਈਫਟਾਈਮ ਅਚੀਵਮੈਂਟ ਅਵਾਰਡ ਜਿੱਤਿਆ। ਦੱਤਾ ਦੀ 9 ਫਰਵਰੀ 2012 ਨੂੰ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ਨਿਮੋਨੀਆ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ 90 ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ।

ਓ.ਪੀ. ਨੇ 1950 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਾਚੀ ਵਿੱਚ 'ਅਨੋਖੀ' ਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਵੀ ਬਣਾਈ, ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਟੂਡੀਓ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਫਿਲਮਾਂ 'ਮਸਤਾਨਾ' (* ਮਹਿਮੂਦ ਵਿਨੋਦ ਖੰਨਾ), 'ਜੀਤ' (* ਰਣਧੀਰ ਕਪੂਰ ਬਬੀਤਾ), 'ਚਿਰਾਗ' (* ਸੁਨੀਲ ਦੱਤ, ਆਸ਼ਾ ਪਾਰੇਖ) ਅਤੇ 'ਦੇ ਰਾਸਤੇ' (* ਰਾਜੇਸ਼ ਖੰਨਾ, ਮੁਮਤਾਜ਼) ਲਈ ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ/ਸੰਵਾਦ ਲਿਖੇ।), ਹੋਰ ਵਿੱਚ. ਰਾਜ ਖੋਸਲਾ ਨਾਲ ਮਤਭੇਦਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੇਖਕ ਨਾਲ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।

ਓਪੀ ਦੱਤਾ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਜੇਪੀ ਦੱਤਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਬਿੰਦੀਆ ਰੋਸਵਾਮੀ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਸਨ।

(ਬੇਟਾ ਜੇਪੀ ਦੱਤਾ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਬਿੰਦੀਆ ਅਤੇ ਬੇਟੀਆਂ)

ਖਜ਼ਾਨਾ ਕਾਰੋਬਾਰ: ਰਾਏ ਬਹਾਦਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਓਬਰਾਏ

(ਐਮ ਐਸ ਓਬਰਾਏ)

ਓਬਰਾਏ ਦਾ ਜਨਮ ਜੇਹਲਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ (ਹੁਣ ਚਕਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ), ਪੰਜਾਬ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਭੌਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੱਤਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਠੇਕੇਦਾਰ, ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਕੁਝ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਨੇੜਲੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੇ ਲਾਹੌਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਮੀਡੀਏਟ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਾਸ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਵਿੱਤ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਉਹ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਸਨੇ ਟਾਈਪਿੰਗ ਅਤੇ ਸ਼ਾਰਟਹੈਂਡ ਸਿੱਖ ਲਿਆ।

ਓਬਰਾਏ ਗਰੁੱਪ ਇੱਕ ਲਗਜ਼ਰੀ ਹੋਟਲ ਗਰੁੱਪ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। 1934 ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ, ਕੰਪਨੀ 7 ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ 32 ਲਗਜ਼ਰੀ ਹੋਟਲਾਂ ਅਤੇ ਦੋ ਰਿਵਰ ਕਰੂਜ਼ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਓਬਰਾਏ ਹੋਟਲਜ਼ ਐਂਡ ਰਿਜ਼ੋਰਟਸ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਈਡੈਂਟ ਬ੍ਰਾਂਡਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ। ਇਹ ਸਮੂਹ ਦਾ ਓਬਰਾਏ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਲਰਨਿੰਗ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਏਸ਼ੀਆ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ।

ਓਬਰਾਏ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ 1934 ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਰਾਏ ਬਹਾਦਰ ਮੇਹਨ ਸਿੰਘ ਓਬਰਾਏ ਨੇ ਦੋ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ: ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਮੇਡਨਜ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਿਮਲਾ ਵਿੱਚ ਕਲਾਰਕ। ਅਗਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਓਬਰਾਏ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਤਿਲਕ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਓਬਰਾਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਓਬਰਾਏ (ਪੀ. ਆਰ. ਐੱਸ. ਓਬਰਾਏ) ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ।

ਖਜ਼ਾਨਾ ਪੁਰਾਲੇਖ ਦਸਤਾਵੇਜ਼:

INDIA. ~~P/1~~ - ~~P/1~~ ^{Yellow} ^{Oct. 1945}
P/1. ^{PM}
A brief survey of the work done by the
British in India; progress towards Dominion status; and
difficulties in ensuring freedom from external oppression and internal
THE WAR OFFICE. GENERAL STAFF.
d/20

Communal Differences

"Divide and rule" principle to maintain the
British Raj, not borne out by those with
practical experience of difficulties to which admin.
is exposed by the recurrent disturbances.

To accuse British of fomenting communal disturbances
is to speak in ignorance or in malice.

The advent of despotic forms of gov. has placed
a premium upon political agitation.

Consequently, neither Hindus nor Muslims are willing
to lose any opportunity of demonstrating importance of
their communities, leaders of both sides, appealing to their
co-religionists, e.g. Hindu Mahasabha & Muslim Khilafat
Committee, continually conducting propaganda against one another.

Prizes - power, place & influence.

Communities draw apart, feelings rise high & some
small incident precipitates a crisis.

Apart from periodic waves of fanaticism sweeping
over one community or the other, friction arises frequently
in the economic sphere.

Whatever criticisms of B. rule this is clear :-
British rule, alone among the many dominions India
has known in her tragic history, has placed the
country on the road which leads to national
integration and to national self-government.

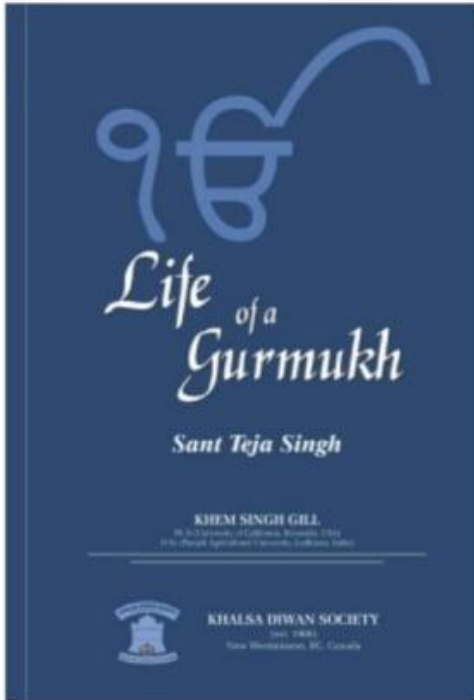
1945 ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਨੋਟਸ। ਕੈਟਾਲਾਗ ਰੈਫ: WO
208/755

ਸੰਦਰਭ - ਇਹ ਇੱਕ ਅਣਜਾਣ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨੋਟਸ ਦੇ ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਨਾ ਹੈ। 'ਕਮਿਊਨਲ' ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼-ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤਣਾਅ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹਿੰਸਾ ਰਾਹੀਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਪੁਸਤਕ ਸਮੀਖਿਆ: "ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਜੀਵਨ: ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ"

ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਪੁਰਾਲੇਖ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਖੋਦਣ ਲਈ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਖੋਜ।

ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੁਆਰਾ

Title of Book : Life of a Gurmukh:
Sant Teja Singh

Author : Khem Singh Gill

Reviewed by : Prof. H.S. Virk, Professor of
Eminence, Punjabi University, Patiala.

Publication Year : 2016

No. of Pages/Cost : 767/ Rs. 500; 16.95 US\$
(Hard Bound)

Published by : KHALSA DIWAN SOCIETY, New
Westminster, BC, Canada

ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ 1906 ਵਿੱਚ ਦੁਰਅੰਦੇਸ਼ੀ ਸੰਤ ਵਿਦਵਾਨ, ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੇਖਕ, ਡਾ: ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ 59 ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਦੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁਖਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ: "ਮੈਨੂੰ 1949 ਤੋਂ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. (ਖੇਤੀਬਾੜੀ) ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਾਰਜ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਚ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ,

ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖ, ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨੀ ਲਿਖਣਾ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਂਝ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਉੱਚ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਗੁਰਮੁਖ ਦੂਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਰੇ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। 767 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਜਿਲਦ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਮੀਖਿਆ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਖੰਡ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ।

ਅਧਿਆਇ 1 "ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਚੇਤਨਾ ਵੱਲ" ਇੱਕ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (SGGS) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਿੱਖੀ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ SGGS ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਕੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਲੇਖਕ ਆਪਣਾ ਥੀਸਿਸ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ: ਗੁਰਮੁਖ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਸ ਵਾਲੀਅਮ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ। ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹਨ (ਪੰਨਾ 96-106), ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਲੇਖਕ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। SGGS ਦੀ ਇੱਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਲੇਖਕ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਸਗੋਂ SGGS ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। SGGS ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭੱਟ ਲੇਖਕ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 17 ਮਾਰਚ 1877 ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਕੰਮੋਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਪਿੰਡ ਬੁਲਾਵਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਜੇ ਇੱਕ ਮਾਸੂਮ ਦਿੱਖ ਵਾਲਾ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਇੱਕ ਡਾਕਟਰ ਸਨ ਜੋ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵੀ ਉਸਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਮਰਥਨ

ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਉਸਦੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਦੁਖਦਾਈ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਮ.ਏ ਅਤੇ ਐਲ.ਐਲ.ਬੀ. ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ 1901 ਵਿੱਚ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਿੱਤੇ। ਉਸਨੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸਿੰਗ ਵਕੀਲ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਕੀਤਾ; ਫਿਰ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸਾਂਬਰ ਝੀਲ ਵਿਖੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਲੂਣ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਹਿਰਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। 1904 ਵਿੱਚ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੋੜ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਬਾਣੀ ਦੀ ਚੁੰਬਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ (ਨਾਸਤਿਕ) ਤੋਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੇ ਖੋਜੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਅਨੰਦਮਈ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੰਤ, ਮਸਤੂਆਣਾ ਦੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਯਾਤਰਾ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ; ਇਸ ਦਾ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਉਦੋਂ ਸੱਚ ਹੋ ਗਈ ਜਦੋਂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਚੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ

ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸੇਵਾ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ 6 ਅਗਸਤ 1906 ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਡੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਲਜ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਡਿਗਰੀ. 2 ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਦਸਤਾਰਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ। ਮਿਸਟਰ ਜੈਕਸਨ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਡਾਊਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਉਸਤਾਦ ਨੇ, ਉਸਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ, ਜਿੱਥੇ ਕਾਲੇ ਗਾਊਨ ਅਤੇ ਕੈਪ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫੈਕਲਟੀ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਡਰੈੱਸ ਕੋਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਇੰਸ ਟ੍ਰਿਪੋਜ਼ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਸਨੇ 1908 ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਈਲਜ਼, ਲੰਡਨ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਜਥਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਯੂਕੇ (ਅਤੇ ਯੂਰਪ) ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸੈਫਰਡਜ਼ ਬੁਸ਼, ਪੱਛਮੀ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 6 ਵਿੱਚੋਂ 5 ਵਾਰ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ; ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕੈਮਬ੍ਰਿਜ ਵਿਖੇ ਟ੍ਰਿਪੋਸ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਘੱਟ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ, ਉਹ 5 ਜੁਲਾਈ, 1908 ਨੂੰ ਟੀਚਰਜ਼ ਕਾਲਜ, ਕੋਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਖੇ ਪੀ.ਜੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਕੈਮਬ੍ਰਿਜ ਅਤੇ ਕੋਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਆਖਰਕਾਰ, ਉਸਨੂੰ ਹਾਰਵਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਯੂਐਸਏ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿੱਥੋਂ ਉਸਨੇ ਭਾਰਤ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1911 ਵਿੱਚ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਲਈ।

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ? ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਨਾਕਾਮੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹੱਥੋ-ਮੂੰਹ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਵਾਰ, ਉਹ ਇੱਕ ਕੰਗਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਸਿਰਫ 5 ਸੈਂਟ ਬਚੇ ਸਨ! ਪਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਨਿਹਚਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਿੱਥੇ ਬਚਾਅ ਦੂਰ ਦੂਰ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਉੱਚੀਆਂ ਟਿਊਸ਼ਨ ਫੀਸਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ, ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 4 ਜੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਘਿਰੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਔਖਾ ਕੰਮ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ।

ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਵਧੀਆ ਬੁਲਾਰੇ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਕੇਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿੱਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ 2 ਅਕਤੂਬਰ 1908 ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਠਹਿਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਲੇਅਰ ਮਿਡਲੈਂਡ ਅਤੇ ਪੋਰਟ ਮੂਡੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ PR (ਸਥਾਈ ਨਿਵਾਸ) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕੇਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਕਾਰਨ, ਉਹ ਸਾਮਰਾਜੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਖ ਦਾ ਦਰਦ ਬਣ ਗਿਆ; ਇਸ

ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਮਬ੍ਰਿਜ ਅਤੇ ਕੋਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣਾ ਸੀ। ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹੋਂਡਰਾਸ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਯਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨੀ ਪਈ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਅਨਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਤਕ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੀਤ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਲੜਦੇ ਹਾਂ,

ਪੂਰਬੀ ਪਕੜ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਨੂੰ

ਅਸੀਂ ਸਮਰਪਣ ਕਰਾਂਗੇ, ਨਹੀਂ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ।

ਸਾਡਾ ਪਹਿਰਾਵਾ "ਰੱਬ ਬਚਾਓ ਰਾਜਾ" ਹੈ,

ਚਿੱਟਾ ਕੈਨੇਡਾ ਸਦਾ ਲਈ।

ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਰੁਕਾਵਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ 17 ਜੁਲਾਈ, 1911 ਨੂੰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਾਰ ਭੇਜੀ। ਉਸਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਔਟਵਾ ਭੇਜਣ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ 4 ਮੈਂਬਰ ਸਨ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੇ ਆਗੂ, ਡਾ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਐਲ ਡਬਲਿਊ ਹਾਲ, ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਨਰੀ, ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਇਸ ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧਤ

ਮੰਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼-ਭਾਰਤੀ ਪਰਜਾ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਔਟਵਾ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ।

ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੇ ਮਿਸਟਰ ਕਰਾਫੋਰਡ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੀ ਜੈਕਸਨਵਿਲ ਗੋਲਡ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਦੇ 25% ਸ਼ੇਅਰ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਮਾਈਨਿੰਗ ਕੰਪਨੀ "ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਾਈਨਿੰਗ ਐਂਡ ਟਰੱਸਟ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ" ਰਜਿਸਟਰ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਰਵਾਸੀ ਗਰੀਬ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਬੋਝ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਨਾ ਸਫਲ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਮਹਾਤਮਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵਿੱਚ ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਬੇਦਾਗ ਰਾਜਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 13 ਮਾਰਚ 1909 ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਨੂੰ ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਸਮੂਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਮਨੋਬਲ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਲਈ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਇਸੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਯੂ.ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵੈਨਕੂਵਰ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ: "ਮੁਸੀਬਤ ਇੱਕ ਦਵਾਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ, ਜਿੱਥੇ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਦੁਖ ਦਾਰੂ ਸੁਖ ਰੋਗ ਭਾ-ਇ-ਆ ਜਾ ਸੁਖ ਤਮ ਨ ਹੋ-) ee)"। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵੀ, ਓਲੀਵਰ ਗੋਲਡਸਮਿਥ, ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ "ਡੇਜ਼ਰਟਡ ਵਿਲੇਜ" ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:

ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਕਰਨ ਲਈ,

ਜਿੱਥੇ ਦੌਲਤ ਇਕੱਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਫੁੱਟ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਗਬਨ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਆਡਿਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੜਬੜੀ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਖਾਨ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ ਮਿਸਟਰ ਕ੍ਰਾਫੋਰਡ ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਸਿੰਘ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 5-11 ਅਗਸਤ, 1910 ਨੂੰ ਹੋਈ ਬਰਲਿਨ ਕਾਂਗਰਸ ਆਫ ਫਰੀ ਕ੍ਰਿਸਚਨਿਟੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪੇਪਰ "ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਅੰਦੋਲਨ ਅਤੇ ਫਰੀ ਕ੍ਰਿਸਚਨਿਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ" ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਹਾਰਵਰਡ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਾਸਟਰ ਡਿਗਰੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੇ ਹੋਲਟਵਿਲੇ ਫਾਰਮ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ (ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ) ਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਟਾਕਟਨ ਵਿਖੇ ਸਤੰਬਰ 1911 ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੈਸੀਫਿਕ ਕੋਸਟ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਸਟਾਕਟਨ 27 ਮਈ, 1912 ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਰਜਿਸਟਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਟਾਕਟਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਰਚ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ

ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਚੌਂਕੀ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਪਰਤਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, 6 ਅਕਤੂਬਰ, 1912 ਨੂੰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ, ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਮਾਰਚ 1913 ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਖੇ ਮੌਂਟ-ਈਗਲ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਜਪਾਨ, ਚੀਨ, ਹਾਂਗਕਾਂਗ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਅਤੇ ਮਲਾਇਆ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਭਾਰਤ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਟਿਕਟ ਦੇ ਕੋਥੇ (ਜਾਪਾਨ) ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਟੁੱਟ ਸੀ। ਸੰਘਾਈ 'ਤੇ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, 35,000 ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜਲੂਸ ਬੰਦਰਗਾਹ 'ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਚੀਨ, ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਸੁਆਗਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਹਫੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ। ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ, ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਏ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਉਸਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਲਗਭਗ 7 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮਸਤੂਆਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਲਈ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਏ।

ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵਜੋਂ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸਖਤ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਰੁਟੀਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ 2 ਵਜੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ) ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਾਸਟਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ (ਸੇਵਾ) ਕਰਦਾ ਸੀ। 3 ਸਾਲ (1913-16) ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਸਖਤ

ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਸੁਧਾਰਕ ਬਾਬੂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਖਾਲਸਾ ਗਰਲਜ਼ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਭਸੰੜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਭਸੰੜ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਕੱਲਰ (ਡੇਰਾ ਖਾਲਸਾ) ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਮਾਸਟਰ (ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ (1917) ਦੇ ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ; ਮਸਤੂਆਣਾ (1918) ਵਿਖੇ ਅਕਾਲ ਕਾਲਜ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾ, ਬਨਾਰਸ ਹਿੰਦੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (BHU) (1919) ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਟੀਚਰਜ਼ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸਿੱਖ ਰਿਵੀਊ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਦਿਲਚਸਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀ.ਐਚ.ਯੂ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 24 ਦਸੰਬਰ, 1914 ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਬੀ.ਐਚ.ਯੂ. ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਮਾਸਟਰ ਨੇ 1920 ਵਿੱਚ ਮਸਤੂਆਣਾ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਅਕਾਲ ਕਾਲਜ ਚਲਾਇਆ। ਉਸਨੇ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਲਈ ਦਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੰਡ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਘਰ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਸਮਰਪਣ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ 3 ਸਾਲ ਅਕਾਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਸਮੂਹ ਈਰਖਾ ਨੇ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ (1923) ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਜੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ 1926 ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਲਈ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਸਟਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਦੌਰਿਆਂ 'ਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਇਕ ਸਮਰਪਿਤ ਕਾਮਰੇਡ ਵਜੋਂ ਜੁੜੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉੱਨਤੀ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਰਿਆਦਾ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਤੇਜਾ

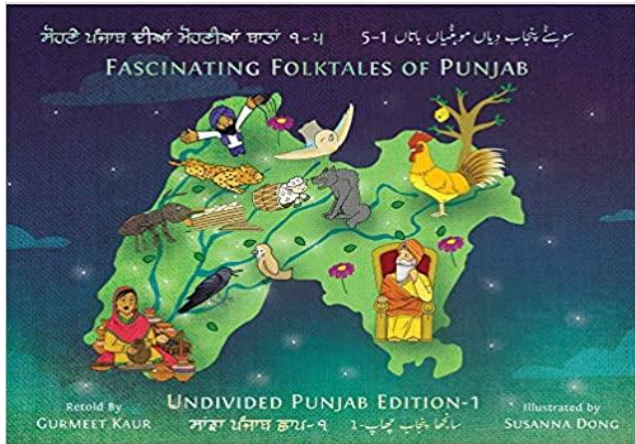
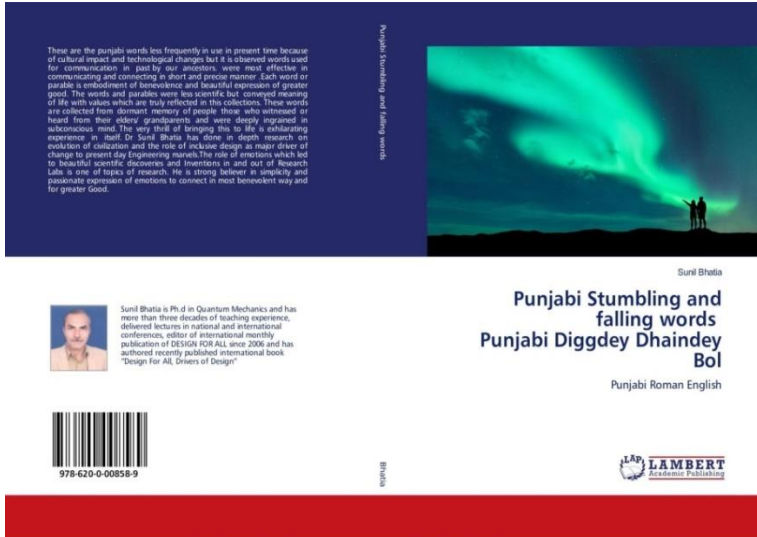
ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਚੀਮਾ (ਸੰਗਰੂਰ) ਅਤੇ ਤਪਿਆਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਕਨੋਹਾ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾਏ। ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਬੀ ਅਫਰੀਕਾ, ਬਰਮਾ, ਥਾਈਲੈਂਡ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ, ਮਲਾਇਆ, ਜਾਪਾਨ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ 1960 ਵਿੱਚ ਬੜੂ ਸਾਹਿਬ (ਸੋਲਨ, HP) ਵਿਖੇ ਪਹਿਲਾ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਸ਼ਿਮਲਾ ਵਿਖੇ 1982 ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਕਲਗੀਧਰ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਅਕੈਡਮੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। . ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਲ ਅਧਾਰਤ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਅਕੈਡਮੀਆਂ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਬਾਬਾ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਡਾ: ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਬੜੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ (ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਿੱਸੇ ਅਛੂਤੇ ਛੱਡਣੇ ਪਏ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ-ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਪਰ ਸਾਡੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਭਾਰਤੀ ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀਆਂ ਵਾਂਗ, ਇੱਕ ਸਮਾਜਕ ਵਿਹਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਸੀ। ਉਹ 1920 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਹ ਇੰਨਾ ਸੀ ਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਤ੍ਰਿਮ ਜਥੇਦਾਰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਣਜਾਣ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਮੈਂ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਪੁਰਾਲੇਖ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਖੋਦਣ ਲਈ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੇ

ਸਾਰੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕੁਝ ਮਾਮੂਲੀ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ: ਕੁਝ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਵਾਲੇ ਪਾਠ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ (ਪੰਨਾ 37); ਫੁਟਨੋਟ (ਪੰਨੇ 71 ਅਤੇ 85) ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ; ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਪੰਨਾ 223); 1819 ਦੀ ਦੂਜੀ ਸਿੱਖ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਗਲਤ ਹੈ (ਪੰਨਾ 268); ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਬੂਨ (ਬੋਨ?) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਪੰਨਾ 321), ਅਤੇ ਕੁਝ ਛੋਟੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ:

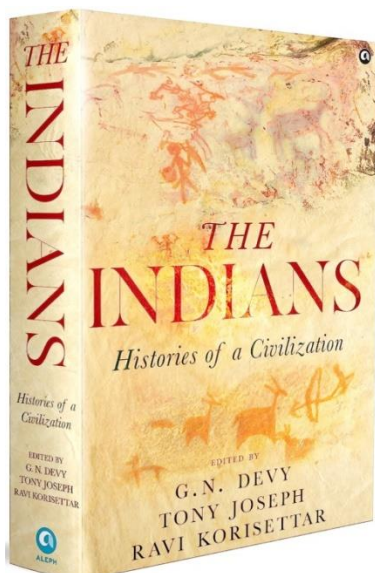
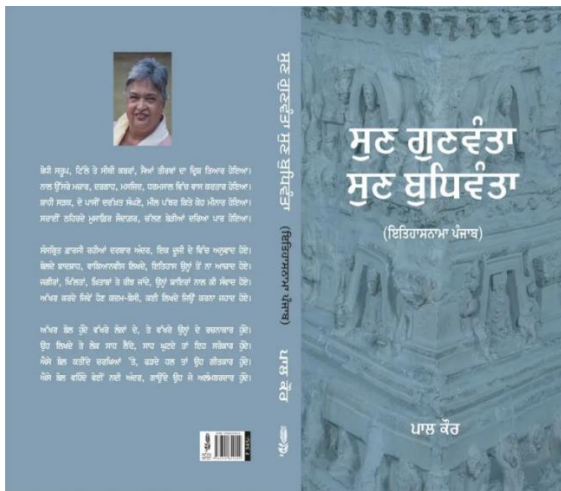
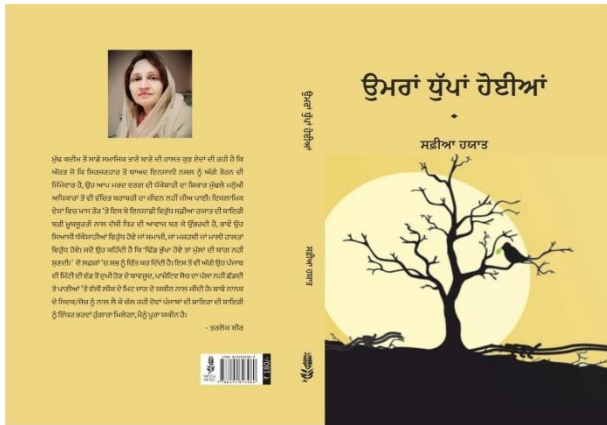

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ, ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਖੂਬਸੂਰਤ ਚਿੱਤਰਿਤ ਲੋਕ-ਕਥਾਵਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਲਿਪੀਆਂ (ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ) ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵਿਤ ਹਨ।

ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਕਹਾਣੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਗੀਤਕਾਰੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਹੈ। ਅਣਵੰਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਲ-ਅਨੁਕੂਲ ਨਕਸ਼ੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਪੀਆਂ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਟੇਬਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

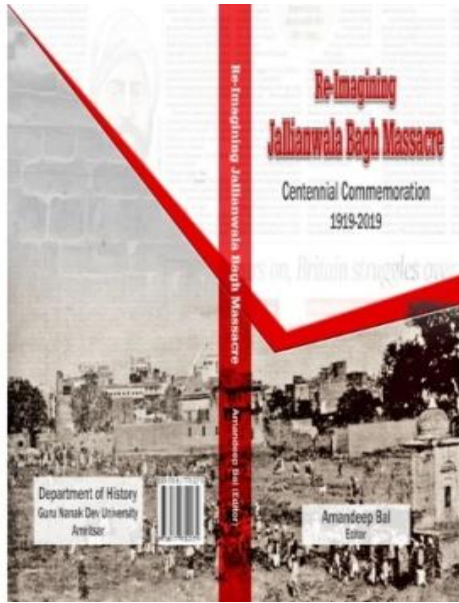
94 ਪੰਨੇ | 11" x 8.5" | ਹਾਰਡਕਵਰ ਗੁਰਮੁਖੀ, ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ISBN: 978-0-9887101-8-4

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਲੇਖਕ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਾਪੀਆਂ ਖਰੀਦੋ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਬਚਾਓ। ਨੈੱਟ 'ਤੇ ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮਨਮੋਹਕ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇਖੋ।

Reviewed by Professor S. Paul,
Department of History, Guru Nanak
Dev University, Amritsar. She is the
editor of *Journal of International History*
and author of *19th Century Britain in
Colonial Punjab: Life and
Times of Dr. Subashi Mathur*,
2015. For more of her work
visit her website: www.spspaul.com,
Twitter: @spspaul and
Facebook: S. Paul.

The Jallianwala Bagh massacre of 1919 is
one of the darkest chapters in Indian history.
The massacre has followed the
script on the part of the British
during the Jallianwala Bagh massacre
against the people of the
British India. It is a tragedy for
the world of the British Empire and
of India. The massacre of
Jallianwala Bagh is a tragedy. The
so-called 'British' empire was to
collapse in the wake of the
Jallianwala Bagh massacre in 1919.

The present work is a tribute
to the nation of Jallianwala
Bagh and the British rule in India.
The 'historically researched
articles present divergent views
from multiple aspects. The editors
have also included an historical
background of the Jallianwala
Bagh Massacre. The book is
highly recommended for the
Jallianwala Bagh and the British
rule in India. The book is
highly recommended for the
Jallianwala Bagh and the British
rule in India. The book is
highly recommended for the
Jallianwala Bagh and the British
rule in India.

ਖ਼ਬਰਾਂ:

1.

ਸਲਹਾਇਤ PunjibLibrary.com ਤੋਂ ਮੁਫਤ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜਨ ਅੰਕ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਅੱਪਲੋਡ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅੱਪਲੋਡ ਕਰਾਂਗੇ।

Salahiyat * ਸਲਾਹੀਯਤ
punjabilibrary.com

Salahiyat
punjabilibrary.com

ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ

ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ:

ਡਿਜੀਟਲ ਨਿਊਜ਼ਲੈਟਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ
advertisement@southasia researchcentre.in

ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪਾਦਾਂ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼:

ਨਵੇਂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਜਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਜਾਂ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ/ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਬਾਰੇ/
ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ

ਨਿਊਜ਼@southasiaresearchcentre

ਫੀਡਬੈਕ: ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਿਊਜ਼ਲੈਟਰ ਬਾਰੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ

Feedback@southasiaresearchcentre.in

ਆਗਾਮੀ ਸਮਾਗਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ:

Editor@southasiaresearchcentre .in

ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਨਿਗਰਾਨੀ: (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਦੀਆਂ ਲਿਪੀਆਂ)

ਪ੍ਰੋ: ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਫ ਐਮੀਨੈਂਸ (ਆਨਰੇਰੀ), ਐਸਜੀਜੀਐਸ ਵਰਲਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ। ਇੰਡੀਆ।

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ:

ਡਾ. ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਭਾਟੀਆ ਫੈਕਲਟੀ ਮੈਂਬਰ,

ਏ/2/70 ਸੈਕਟਰ-18, ਰੋਹਿਣੀ, ਦਿੱਲੀ-110089, ਭਾਰਤ

ਈ-ਮੇਲ: dr_subha@yahoo.com

ਸੰਪਾਦਕ: (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ)

ਸ਼੍ਰੀ ਐਲ.ਕੇ. ਦਾਸ

ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੇਂਦਰ, ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ (ਦਿੱਲੀ), ਭਾਰਤ,
ਵਿਜ਼ਿਟਿੰਗ ਫੈਕਲਟੀ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਵਿਭਾਗ, ਦਿੱਲੀ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀਕਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ

lalitdas@dtu.ac.in

ਈ-ਮੇਲ: lalitdas@gmail.com

ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਕ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ)

ਰੌਣਕੀ ਰਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਪ੍ਰੋ

ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਭਾਰਤ)

ਈਮੇਲ: ronkir@pu.ac.in

ਈਮੇਲ: ronkiram@yahoo co, in

ਸੰਪਾਦਕ: (ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਸੰਸਕਰਣ)

ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਪੱਤਰਕਾਰ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁਨ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਭਾਰਤ

jaspal.sdh@gmail.com

ਐਸੋਸੀਏਟ ਐਡੀਟਰ: (ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਸੰਸਕਰਣ)

ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਡਾ.

ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ

jitraminder75@gmail.com

ਸੰਪਾਦਕ: (ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਸੰਸਕਰਣ)

ਆਸਮਾ ਕਾਦਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰੋ

ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਓਰੀਐਂਟਲ ਕਾਲਜ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਾਹੌਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਈਮੇਲ: 1aasmaqadri@gmail.com

ਐਸੋਸੀਏਟ ਐਡੀਟਰ: (ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਸੰਸਕਰਣ)

ਇਰਫਾਨ ਮਲਿਕ ਡਾ

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਭਾਰਤ)

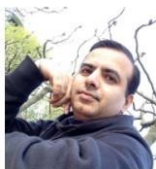
ਈਮੇਲ: irfanmalik941@gmail.com

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ

ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਮਾਸਟਰ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੁਰਬ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ. ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ-ਕੇਂਦਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਜਨਰਲ ਸ.

ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੈਂਬਰ

ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਗੌਰਵ ਰਹੇਜਾ, ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਰੁੜਕੀ, ਇੰਡੀਆ ਈਮੇਲ:

gaurav.raheja@ar.iitr.ac.in ,gr.iitroorkee@gmail.com

ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਸੁਗੰਧ ਮਲਹੋਤਰਾ, ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਮੁੰਬਈ, ਭਾਰਤ, ਈਮੇਲ:
sugandh@iitb.ac.in

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੱਤਰਕਾਰ:

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੇਮਿਸ਼ਾ ਸ਼ਰਮਾ,

ਮੁੰਬਈ, ਭਾਰਤ, Nemisha90@gmail.com

ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਲਈ ਪਤਾ:

ਏ/2/70 ਸੈਕਟਰ-18 ਰੋਹਿਣੀ, ਦਿੱਲੀ-110089, ਭਾਰਤ

ਇਸ ਜਰਨਲ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਉਸੇ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਅਤੇ ਰਸੀਦ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਹ ਰਸਾਲਾ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਆ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਏ/2/70 ਸੈਕਟਰ-18 ਰੋਹਿਣੀ, ਦਿੱਲੀ-110089
(ਇੰਡੀਆ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦਾ ਨਾਮ ਡਾ. ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਭਾਟੀਆ, ਐਡਰੈੱਸ ਏ/2/70 ਦੁਆਰਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ
ਲਈ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਟਰ-18 ਰੋਹਿਣੀ, ਦਿੱਲੀ-110089 ਟੈਲੀਫੋਨ: +91-
11-27853470®, 011-45793470®, ਈ-ਮੇਲ: dr_subha@yahoo.com

ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਫਤ ਹੈ .ਅਸੀਂ ਯੋਗਦਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਆਈਟਮਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ
ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ .

ਬੇਦਾਅਵਾ: ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਲਾਹੀਅਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਯੋਗਦਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਪੁਰਾਣਾ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਨੇਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ
ਹਨ, ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਹਨ।

ਵੈੱਬਸਾਈਟ: www.southasiaresearchcentre.in

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

dr_subha@yahoo.com